G 4113
A8
PG 4113
.A8
1859
Copy 1

LIBRARY OF CONGRESS
0 002 384 254 3

PG 4113
.A8
1859
Copy 1

Library of Congress.

Chap. PG4113

Shelf .A8 1859

UNITED STATES OF AMERICA.

First

Reader and grammar

for

the Evangelical school

Bremen

reader

První

čítanka a mluvnice

pro

evangelické školy

v

císarství Rakauském.

Austria. Min. f. cult. u. int.

Stojí vázaná na hřbetě v plátně 21 nkr.

Ve Vídni.

Od c. kr. nakladelstva školních kněh.

1859.

PG4113
.A8
1859

Připomenutí.

Ve veřejných školách nesmí se, lečby vys. ministerium duchovních záležitostí a vyučování dopustilo výmínku, žádných jiných kněh užívati, nežli které jsau předepsány a kolkem nakladatelstva školních kněh znamenány, aniž se smějí prodávati dráž, než za cenu na titulu udanau.

Oddělení první.

1. Cesta do školy.

Z pěti domků chodily děti do školy přes dva vrchy. V létě bývala jim cesta veselá, v zimě pak nesnadná. Šestiletý Antonín byl nejslabší z nich, ale dobrý chlapec; všickni ho měli rádi. Silnější mu prošlapávali ve sněhu cestu a přes lávku ho převáděli. V čas nepohody nosíval ho otec na hřbetě až na druhý vrch, a přicházel odpoledne jemu v ústřety.

Jednau padal od rána sníh a vítr dělal vysoké závěje. Děti se na cestě k domovu velmi unavily. Antonín nestačil za starším a naříkal, že jest otec ve mlýně a že dnes pro něho nepřijde. Desítiletá Marie ale těšila ho: „Neplač, já půjdu s tebau pomalu; chlapci půjdau napřed domů a řeknau mému otci, že ho prosím, aby pro tebe přišel se sáňkami.“ Chlapci pospíšili, a otec Mariin, nejbližší saused, přišel a dovezl na sáňkách Antonína domů.

Synu, zamiluješli poslušenství. nabudeš rozumu, a nakloníšli ucha svého, budeš maudrý (Sir. 6, 34).

Nejdražší klenot jsau rtové umělí (Přísl. 20, 15).

Maudrostí a cvičením pohrdají blázní (Přísl. 1, 7).

2. Rodičc a děti.

Rodiče živí, šatí a ošetřují dítky své, nelitují ani práce, ani nákladu, vedau je ke všemu dobrému; v kázni a v bázni Boží je vychovávají a učiti dávají věcem a uměním užitečným.

Děti, nezapomínejte nikdy na dobrodiní, která vám rodiče prokazují! Poslauchejte, ctěte, milujte jich; oni prvé milovali vás. Pamatujte si, co praví Písmo svaté: Ostříhejž synu, přikázaní otce svého a neopauštěj naučení matky své! (Přísl. 6, 20). — Nepřivozuj otce svého k zámutku (Sir. 3, 12). — Dítky, poslauchejte rodičů svých v Pánu, neboť jest to spravedlivé. Cti otce svého i matku; toť jest přikázaní první s zaslíbením, aby dobře bylo tobě a abys byl dlauhověký na zemi (Efez. 6, 1—3.)

3. Wázané (dar).

Zejtra bude neděle a swátek nasseho milého otce: co mu dáme wázaného a jakowým darem se mu zawděčíme? ptal se ssestiletý Wáclaw swé starssí sestry. „W zahradě nassí kwete kwítí; uděláme kytku a podáme mu ji," odpowěděla sestra. I ssli oba k matce a řekli, coby chtěli udělati. Matka schwálila jejich úmysl.

Wčasně ráno wstaly děti a natrhaly kwítí; matka udělala z nich pěknau kytku; a když byla hotowa, děti swátečně se přistrojily a ssly k otci. Dceruška říkala mu swé přání a děkowala jemu za wssecka dobrodiní; malý Wáclaw podal mu kytku. — Otec políbil dítky a prawil: Potěssily jste mne swým přáním a dárkem. Abych wám ale opatřiti mohl, čeho potřebujete, proste Pána Boha, aby jako posawad i dále mně a wassí dobré matce dal zdrawí a požehnal práce nasse! — Po chwíli ssly děti s otcem do kostela, a modlily se za swé rodiče.

4. Stvoření světa.

Všeliký dům ustaven bývá od někoho; ten pak, kdož všecky tyto věci ustavěl, Bůh jest (Žid. 3, 4).

Z prvu nebylo ničeho kromě Boha jediného. Bůh pak nebe i zemi stvořil s vodami všemi.

Země byla ještě pustá; tma ji obcházela hustá, až pak řekl Bůh: Buď světlo! i hned světlo tmu prolétlo; a tak první v světě den od Boha byl rozsvěcen.

Po druhé dí Bůh: Buď obloha! Na slovo, jak vyšlo od Boha, modrala se nebes báně.

Po třetí zní slovo Páně: Vody ať se v moři shromáždí! Země pak vysušená nech se bylinami zelená, stromy nech se s ovocem ukáží! Bylo hned, co Pán chtěl míti.

Po čtvrté když počalo se dníti, pravil Bůh: Na nebi slunce ve dne choď, měsíc v noci hvězdy voď! Boží mocí tak se stalo: slunce ve dne panovalo, měsic v noci.

V pátý den Bůh dí: Ve vodě, a v povětří živi buďte všelijací živočiši, ryby, ptáci! A jak vyslovil to Bůh, byl těch živočichů druh.

V šestý den pak přemnohá zvířata Bůh stvořil čtvernohá, a na posled dle obrazu svého i člověka rozumného.

A den šestý když byl minul, v sedmý Pán Bůh odpočinul, a chtěl také, by ten den od lidí byl posvěcen. (*1. Mojž. 1.*)

5. Sucho.

Pršelo za několik dní; děti se mrzely na dešť a řekly: Bodejby navždy po dešti bylo!

Přestalo pršeti, slunce stále jasně svítilo, a celý měsíc nebylo viděti ani mráčku po obloze. Pro suchotu ale vadnulo kvítí v zahradách, na pastviskách vyhořela tráva, a len byl, jakoby ho spálil.

Vidíte, pravila matka, že dešť je tak potřebný jako slunečné jasno. Nemaudří lidé nebývají spokojeni s povětrností: jedniby chtěli pořád jasno, a jiní v tu samau dobu dešť. Bůh obojímu vykazuje svůj čas.

Navštěvuje Bůh zemi a svlažuje ji, hojně ji obohacuje; potok Boží naplňován bývá vodami, i nastrojuje obilé jejich, když ji tak zpravuje (*Žalm 65, 10*).

6. Maudrosť Boží.

Kdo poznal mysl Páně? Aneb kdo jemu radil? Aneb kdo prwé dal jemu, a budeť mu odplaceno? (Řím. 11, 34—35).

Nesluſſí říkati: K čemu jeſt toto? nebo wſſecky wěci ku potřebě ſtwořeny jſau. Nesluſſí říkati: Toto jeſt horſſí než onono; nebo wſſecky wěci časem swým ſchwáleny budau. (Sir. 39, 26. 40.)

Cožkoli činí Bůh, to trwá na wěky (Kazat. 3, 14).

Hoſpodin maudrosťí založil zemi, utwrdil nebeſa opatrnosťí. Uměním jeho propaſti protrhují ſe, a oblakowé wydáwají roſu. (Přísl. 3, 19. 20.)

U Boha jeſt maudrosť ſwrchowaná (Job. 12, 13).

7. Pán Bůh dobrý je.

Jak se nebe, země skvějí překrásně, vše to mluví ke mně: Pán Bůh dobrý je!

Slunéčko se směje, zem se raduje, ptáček mile pěje: Pán Bůh dobrý je!

Obilíčko, kvítí, sad i háj i luh, všecko radost cítí, že jest dobrý Bůh.

Dobrý's, Pane Bože, laskavý jsi k nám; než co já, ubože, za tvau lásku dám?

Tys mi dal dušičku, tu Ti daruji, neb Tě v mém srdéčku velmi miluji.

Milovat Tě bude vždycky dítko Tvé; nebo vidím všude: Pán Bůh dobrý je!

Tak Bůh miloval svět, že syna svého jednorozeného dal, aby každý, kdož věří v něho, nezahynul, ale měl život věčný (Jan. 3, 16).

8. Bůh všecko vidí.

Jeník byl sám doma se starší sestrau Annau a pravil jí: Hledejme si něco pod zuby!

Sestra řekla: Ukaž mi jen místo, kdeby nás nikdo neviděl.

Pojďme do komory na smetánku! vybízel Jeník.

Anna odpověděla: Nádeník štípá na dvoře dříví, a uvidí nás.

Tedy otevřeme almaru v síni; tam je med! řekl bratr.

Do síně vidí sausedka, pravila Anna.

Pojďme tedy do sklepa na jablka! tam je tma; tam nás nikdo neuvidí.

Anna odpověděla: Bratře, myslíš-li opravdu, že nás ve sklepě nikdo neuvidí? Ničeho-li nevíš o oku Božím, které proniká zeď i tmu?

Jeník se zarazil a po chvíli pravil: Máš dobře, milá sestro! Na to jsem já v tu dobu nepomyslil. Bůh nás vidí i tam, kde nás oko lidské viděti nemůže.

Hospodin patře z nebe, vidí všecky syny lidské; kterýž stvořil srdce jednoho každého z nich, spatřuje všecky skutky jejich (Žalm 33, 13. 15).

Hospodin zná i myšlení lidská (Žalm 94, 11).

9. Neděle.

Celý týden od ranního šera denně až do pozdního večera plné ruce otec práce mívá, že mu k oddechnutí času nezbývá; sotva poví slovo dítěti, honem musí k dílu běžeti.

Až pak slavný zvonů hlas ohlásí nedělní čas, matka říká: „Dítě věz, neděle, den Páně, dnes!“ a mne veselá zve do kostela. Slovem Božím poučen, požehnání účasten, odpoledne s otcem pak chodívám z dědiny po-

kojné do polí, a s potěšením se dívám v bohatém našem okolí na role a na zahrady, na vinice, lanky, sady. Otec ukazuje a mne poučuje: „Hle to stvořil Pán Bůh vše pauhým slovem moci své; tomu všemu růsti dává, našim prácem požehnává.“ Těší mne to podívání, těší mne to rozmlauvání. A ta radost a ten ples vrací se mi opět dnes!

Bez víry nemožné jest líbiti se Bohu; nebo přistupující k němu věřiti musí, že jest Bůh, a těm, kteříž ho hledají, že odplatu dává (Žid. 11, 6).

Totoť jest věčný život, abychom samého pravého Boha, a toho, kteréhož poslal, Ježíše Krista, poznali (Jan. 17, 3).

10. Bůh všudy přítomný.

Ejhle jak měsíček spanile vychází! kolik ho hvězdiček na nebi sprovází? Jak tuto noc tmavau měsíc ozařuje: tak Pán Bůh svau mocí všecko naplňuje. On nás všecky vidí, je všudy přítomen na zemi u lidí i v nebi zároveň. Tam kde moře leží, tam kde slunce běží, kde zahrady kvetau, kde se skály věží, v městech i na paušti, mezi dolinami, v palácech, chalupách i zde — Pán Bůh s námi.

Duch Páně naplňuje okršlek země, a ten, kerýž zdržuje všecko, ví o tom, co se kde mluví (Maudr. 1, 7).

Kdo se ukryje ve skrýších, abych já ho neshledl? zdaliž nebe i země já nenaplňuji? dí Hospodin (Jer. 23, 24).

Byť mi se dostalo jíti přes údolí stínu smrti, nebudu se báti, nebo Bůh se mnau jest (Žalm. 23, 4).

11. Modlitba chudobného dítěte.

Rosina, chudobná vdova, matka pěti osiřelých dítek, pravila k nim: Děti, nemám ničeho, co bych vám dala k snídaní a k obědu. Mám s vámi tolik práce, že nic vydělati nemohu. Proste milého Boha, aby vám pomohl; neb on jest bohatý a mocný, a sám praví: „Vzývej mne v den saužení, vytrhnu tě!“ (Žalm 50. 15.)

Vojtíšek šel bez snídaně do školy, a že byly u kostela dvéře otevřeny, vešel tam a počal se modliti nahlas: Milý otče na nebesích,

my nemáme co jíst. Matka naše nemá ani chleba ani mauky. Dej ty nám něco k jídlu; sic umřeme i s matkau hladem. Pomoz nám; tys bohatý a mocný, a slíbil jsi nám: „Vzývej mne v den saužení, vytrhnu tě!“

Tak se pomodlil Vojtěch a potom šel do školy; a když domů se vrátil, spatřil na stole veliký pecen chleba, mísu mauky a košík plný vajec. — „I chvála Bohu! již neumřeme hladem. Matinko, to nám anjel přinesl?“ ptá se chlapec. „Ne dítě,“ praví matka. „Bůh ale přece vyslyšel tvau modlitbu; vzbudil nám dobrodince. Když jsi se v kostele modlil, klečela paní ze zámku v zamřížené stolici. Tys jí neviděl, ona pak viděla tebe a slyšela modlitbu tvau; ona byla anjelem, kterého Bůh poslal k nám.“

Vidíte, milé děti, když je nauze nejvyšší, bývá pomoc nejbližší.

12. Lauka.

Na zelené lauce kvítí ve všech barvách vykvétá, a když slunce ráno svítí, rosau lauka posetá v lesku perlovém se třpytí. Bůh jenž tolik živí brauků, ptactvo péřím odívá, květovaným tuto lauku kobercem tím pokrývá. Když tak

sličně polní kvítí šatí Pán Bůh v jarní čas: jakby neměl přiodíti, milé dítky, také vás! Jakby neměl naviděti vás ten Otec pečlivý: však jste jeho drahé děti a on o vás dobře ví! Nenařikejte, vy chudí! Bůh vám dobrodince zbudí.

13. Pěstaunka.

W morawské dědině bydlela obstárlá wdowa, Dorota jménem. Zemřely jí dwě krásné děti na osýpky, a manžel její, pořádný sedlák, také brzo po nich na wěčnost se odebral. Po smrti jeho dala do pronájmu celau majetnost za dobrý plat ke swé obživě; toliko si wymínila byt w čisté swětnici a zahradu. Jediné její potěšení bylo opatrowat chudobné malé děti. Nádenničké matky přinášely k ní swé dítky, a ona je celý den hlídala a také živila; proto nazývali jí wůbec p ě s t a u n k a. I wětší děti přicházely k ní, a ona jim pěkné příběhy powídawala, obrázky ukazowala a wšelijaké wěci wykládala. Přívětivá byla a mezi dětmi weselá; jen w úmrtné dny manžela a dítek bylo na ní znáti truchlivost.

Když bylo jednau zase několik dítek sausedních u ní, přišel slepý žebrák otrhaný a we tváři welmi zohawený, a žádal o almužnu.

Wlídně dala mu pěstaunka mísku polívky a kus chleba; a na její otázku, odkudby byl, odpowěděl ubohý a wyprawowal dále, že byl až do desátého roku sšwárný chlapec weselé a slíčné tváři a bystrých očí, až pak onemocněl na ospýpky. Konečně naříkal slepý: Ó bych byl tehdáž zemřel! Pánu Bohu se wšak líbilo mne uzdrawiti, ale se ztrátau zraku a s ohyzdnau tváří! —

Děti ustrnuly nad ubohým a pěstaunce wyrazily slzy do očí; spamatowala se, jakby jí srdce bolelo, kdyby její dítky na živě byly ostaly, ale o zrak přišly. Pohnutá wyšla na chwíli wen, a w duchu se jí ozývala slowa trpělivého Joba: Hospodin dal, Hospodin též odjal; buď požehnáno jméno Hospodinowo! (Job. 1, 21).

14. Skřivánek.

Co tě, skřivánku, ze sna budí, co tě tak včasně z lůžka pudí? ještě slunéčko za horau dlí, ještě hoví si dobrý i zlý. Koho tak vraucně zpěvem slaviš? kam se ubíráš? kde se staviš? Ach ty se tratiš mému zraku, již tebe vidím jen ve mraku. Ptáčku milý, jen vzhůru se nes, nad pole, stráně, města i ves, výše a výše k obloze spěj! a zpěvem chválu Tvůrci vydej! Pěj, a já s tebau budu pěti Bohu ke chvále a k oběti.

15 Člověk míní, Pán Bůh mění.

Pozdě v noci přijel kupec k hospodě, která se nacházela hluboko v lese o samotě; vrata byla zavřená, a nemohl se dotlauci, aby mu otevřeli; lačný a žíznivý musel přenocovati pod širým nebem. Přivázal koně ke stromu, rozsvítil lucernu, aby viděl svého koně: unaven ale jsa, usnul. Zatím strhnul se vítr a shasil světlo; hladový kůň se odvázal a šel na pastvu. Po půl noci probudil se kupec a spozoroval, že svíce nehoří: ale že vál prudký vítr, nerozsvítil. Zdálo se mu také, že je kůň tiše; nehnul se tedy z místa a poznovu usnul. Teprvé ráno když procítnul, neviděl koně; šel ho hledat, a našel opodál jen ohryzané hnáty koňské. — Pospíšil odtud k hospodě, a zde spatřil vrata otevřená, dům prázdný, vylaupený a lidi v něm pobité. Ustrnul v mysli a pravil k sobě: Zde jsem chtěl si odpočinauti; ale mohl jsem přijíti o život. Bůh dopustil větru váti; a proti mé vůli shasla svíce. Bez mého vědomí utrhnul se hladový kůň, a vlci ho sežrali; kdyby se to bylo nestalo, bylby mne snad řehotáním laupežníkům prozradil. — Člověk míní, Pán Bůh mění.

Že Bůh mínil dobře tobě,
poznáš to v pozdější době.

16. Modli se a pracuj!

Vít a Kašpar začali zároveň spolu chodit do školy, ale nerovně prospívali v umění a ve mravech. Onen byl nábožný, pilný, poslušný a ve všem dobře zachovalý, tento bezbožný, lenivý, zpurný a nepořádný. Na Víta bedlivě dohlédal otec, vyslaužilý voják, nuzný, ale pracovitý nájemník. Kašpara sotva v desátém roku již posílali rodiče od jara do zimy husy pást. Otec jeho byl opilec a matka lenivá; pro dluhy v hospodách prodali jim konečně chalupu s polem. Od té doby nechodil Kašpar ani v zimě do školy, ale taulal se ledakde po žebrotě.

Vítovi zemřeli v krátkém čase po sobě rodičové, když právě měl vystaupit ze školy. Při zkaušce výroční byl Vít první ze všech; sirotka ujal se místní pan farář, a pan učitel dále ho vyučoval. Dobře vycvičen přešel do latinských škol. V městě se mu našli dobrodinci, kteří mu byt a strávu poskytovali; on pak cvičil dítky jejich v počátcích literního umění. Čtyradvacetiletý byl na úřad kazatelský posvěcen a dostal se za duchovního pastýře do svého rodného místa.

Nedlauho po tom stalo se, že vylaupen byl mlýn v té osadě, a mlynář nalezen byl zabit: ale v příkopu postížen byl známý tulák a několikkráte již trestaný zloděj a laupež-

ník — Kašpar. Postřelený zločinec svíjel se v krvi, a náramnau bolestí trápen žádal duchovního potěšení. Ctihodný Vít povolán pospíchal k němu, ale nezastihnul zločince živého; zemřeť následkem hluboké střelné rány, pošlé ze mlýna, kdež obyvatelé se bránili proti laupežníkům.

Na zlau cestu vychází, kdož nezachovává hned z mládi pravidlo: Modli se a pracuj.

17. Nikdo bez práce nejí koláče.

Karel přiběhl domů z taulačky a prawil k matce: Chce se mně jísti, matinko!

Kde jsi pracowal, tam také jísti dají, odpowěděla mu matka.

Hladem zhynu, dobrá maminko! z nowa opakowal synáček; a wida, že právě matka z peci koláče wysází, wesele zwolal: J toť bude něco pro mne!

Až někdy jindy; nikdo bez práce nejí koláče, odwece matka.

Ale proč maminko na mne se hněwáte? lichotil se chlapec.

Nemohu weselé mysli býti, když widím, že mám neposlussného a zahálčiwého syna? Dala jsem ti na wůli, abys buď hrách přebíral, anebo sestřičku pokolíbal. Sotwa jsi trochu hrachu přebral, wykradnul jsi se jako ktuť, a nespatřila jsem tě wíce.

Jenom tenkrát mi odpuſťte, zlatá matinko! proſil Karel.

Přebereš-li na čiſto celau míſu hrachu, doſtaneš koláč.

Chtěj nechtěj muſel tedy hladowý Karel přebírati hrách, a potom teprwé doſtal od matky koláč. Od té doby ſi pamatowal ſtarau průpowídku:

Nikdo bez práce nejí koláče.

Kdo neſeje, ten newěje. Co naſeješ, to žíti budeš. Mladí ležáci, ſtarí žebráci. Jaké dílo, takowý plat. Když ruky nepřičiníš, ſamo ſe neudělá. Práce kwapná nebýwá platná. Čas k dílu, čas k jídlu.

18. Mravenec.

Aj ty malý mravenečku, co to neseš v tom ranečku? při takovém pospěchu nepřeješ si oddechu! Víš-li že se podzim blíží, chceš se opatřiti špíží a si udělati sklad, abys neměl v zimě hlad? O ty stvořeníčko malé, jak jsi pečlivé a dbalé o svůj krátký živobyt, o pokrm a o svůj byt! Rovně pilní druzi tvoji všickni skrovné síly pojí, dělajíce vespolek

zároveň svůj úkolek. Vše se chytro pohybuje, žádný v ničem nechybuje; každý sílu namáhá, a druhému pomáhá.

Malé, spojené však síly k žádaucímu vedau cíli.
Této pravdě, milé dítě, mraveneček naučí tě.

19. Klasy.

Pohleďte, milý otče, na ty krásné, přímé klasy, jak vysoko přerostly druhých klasů, které se nízko až k zemi sklánějí, pravil malý Vilém k otci na procházce.

Utrhni ten vysoko se pnaucí klas a pohleď, jak má mnoho zrn! odpověděl otec.

Vilém utrhnul klas, na všech stranách jej ohledal a ohmatal: ale ani jediného zrnéčka nenamakal. Ach, pravil, klas je prázdný! Otec pak jemu připomenul: Povšimni si klasu který se sklání k zemi. Chlapec to učinil, a poznal, že klas je plný bohatého zrna.

Vidíš, doložil pak otec, kdo se pyšně nad jiné vypíná, obyčejně málo v hlavě mívá.

20. Bratr a ſeſtra.

Buďte tiše a dobře ſe chowejte! Až ſe wrátím, uwidím, kdo byl hodnějſſí, prawila matka k dětem, k Wojtěchu a Lidmile, odcházejíc na trh.

*

O hodinu se wrátila a přinesla hojný košík se třesněmi a řekla: Kdo byl hodnější, dostane třesně. Děti matku přiwítaly a usmíwaly se mlčky, a žádné z nich neřeklo: „Já jsem hodnější.“

Matka opakowala swau otázku; a tu Wojtěch prawil: Lidmila byla hodnější; podiwejte se, jak mnoho jí punčochy přibylo, kterau plete.

Ne, maminko, Wojtěch byl hodnější; učil se po ten celý čas, a naučil se na zpaměť celau úlohu sskolní: prawě mi jí celau odříkáwal.

Oba jste tedy rowně hodní, oba rozdělte si třesně! prawila matka potěšená, že má tak poslušné a hodné dítky.

21. Trpělivost.

Stojí jabloň v širém poli, jen Bůh sám ji pěstuje; každému, kdo přijde koli, ovoce své daruje. Žádný ale, kdož požívá, co mu jabloň podává, žádný strom ten nezalívá, žádný neokopává. Člověk divoký přichází, strom palicí stryzňuje, tvrdý kámen na něj hází: jabloň — plod mu daruje.

Tak i ty buď trpělivý, ku každému přívětivý, a to sobě pamatuj: Izlé dobrým odplacuj!

22. Moje a tvoje.

Dítě. Natrhejte mi, otče, hrušek!

Otec. Nejsau naše.

Dítě. Vždyť rostau na stromech u cesty.

Otec. Patří buď pánu vedlejšího pole anebo obci, která je sázeti dala.

Dítě. Sausedův Jeník včera přinesl odtud plnau kapsu hrušek a pravil, že mu vlastník (pán těch stromů) dovolil, aby si jich natrhal.

Otec. Ale nám toho nedovolil. Bez vědomí a povolení bráti, co jinému přináleží, byloby krásti. Ty bys také nechtěl, aby ti kdo bral, co je tvého.

Dítě. Ale což kdybych něco našel na cestě?

Otec. Také to by nebylo tvoje. Najdeš-li kdy něco, a poznáš-li aneb dovíš-li se, čí věc jest, nemeškej ji dodati, komu náleží. Nedoptáš-li se ho, odevzdej věc představenému v obci nejbližší; ten pak vůbec oznámiti dá, aby se hlásil, kdo ji ztratil. Kdo však lituje udělati z lásky ku bližnímu několiko těch kroků: nechť na místě věc ležeti nechá; brzo po ní slídit bude, kdo ji ztratil, vrátí se a bude ji hledati po cestě a zdvihne si ji sám. Kdo by ale co cizího zdvihnul a podržel, byloby tolik jako krádež. Ano, kdoby utajiti chtěl

věc nalezenau, a ta pak u něho byla vypátrána, z těžka by dokázal, že není zloděj, i na dobré pověsti by zajisté ujmu utrpěl.

23. Nepřivlastňuj si, co není tvého!

Chudobný chlapec chodíval v létě na jahody, prodával je v blízkém městě, a peníze utržené přinášel matce své, která byla vdova. Pomáhal jí živiti se. Jednau dostal za jahody stříbrný pětník; i zaobalil si ho do šátku a pospíchal domů: na cestě však ztratil šátek s penízem. Radost jeho proměnila se nyní v žalost. Plačky obrátil se a hledal po cestě, co ztratil.

Nedaleko města potkal chlapce pán, který vida ho uplakaného, ptal se, proč pláče? Chlapec odpověděl, že ztratil šátek. Pán vyňal z kapsy pěkný hedbávný šátek, a řekl: Podívej se, zdaliž je tvůj? Ach není! smutně pravil chlapec; ten váš je pěkný, můj byl chatrný, ale byl v něm peníz.

I také peníz tu mám, znovu řekl pán, a podával mu dukát řka: Vezmi, je-li tvůj.

Ach, není! s hořkým pláčem odpověděl chlapec; ten je žlutý, můj byl bílý — malý — stříbrný pětník.

Nuže tedy, zdali je pak tento tvůj šátek a peníz? tázal se opět pán, a vyňal z druhé kapsy chlapcův šátek. — Ten jest! radostně

volal chlapec, a přijal jej z ruky pánovy, jenž pak řekl: Zkušoval jsem tě, budeš-li mluvit pravdu. Kdybys byl řekl, že je tvůj ten hedvábný šátek aneb ten zlatý peníz, bylbych poznal, že jsi lhář: vidím ale, že jsi hodný chlapec. Nyní vezmi i tento zlatý peníz, já ho tobě daruji. Buď ale vždy tak upřímný a poctivý!

24. Stromořadí.

Z bohatého lidnatého města do wsi tiché přímá wede cesta; podle cesty s obau stran w pořadí nasázeno sſtěpné stromowí; w stínu jeho pocestný se chladí, odpočine si a pohowí. S jara když stromowí stojí w kwětu, wůní libau člowěk okřímá; ptactwo zde se zastawuje w letu, a na ratolestech si zpímá. A když w létě owoce tu zraje, a na sſtěpích jablka se rdí, zdá se tady býti částka ráje, jehož anjel k dětem takto dí: Přiwykejte, dítky, tomu, byste nesſkodily stromu; Pán Bůh sám jest jeho půwodce, a chce, aby nesl owoce.

25. Nemaudrá žádost.

Povídá se o králi Mídasovi, že si žádal, aby, čeho se dotkne, zlatem bylo; i vyplnila se žádost jeho. Mídas dotknul se stolu, a stůl byl zlatý; dotknul se stolice, a stolice byla

zlatá; dotknul se stěny a prahu, a celý palác byl zlatý. Mídas těšil se z toho velice.

Než po chvíli chtělo se mu jísti; vzal pokrm, a pokrm se proměnil ve zlato; chtělo se mu píti, a na místo vína zachrastily mu o zuby zlaté krůpěje. Ani pokrmu, ani nápoje nemohl užíti; i naříkal: „O já bláhový! Bůh mne potrestal, že mi dal, čeho jsem nemaudře žádal. Nyní hladem umru!“ I modlil se opět, aby od něho odňata byla moc zázračná.

Přísloví.

Kdo chce příliš mnoho, nemívá nic. — Nuznému se nedostává všeličeho, lakomci všeho.

26. Muchomůrka.

Chudobná nádennice šla do lesa na hauby, a vzala sedmiletau dcerku s sebau. Děvče vedle matky pozorně po zemi pátralo. Najednau vesele poskočí, utrhne haubu, přinese ji matce a radostně zvolá: „Podívejte se, matinko, jakau jsem našla haubu! má krásně červenau kůžičku, a na ní mnoho bílých pupínků!“

„Zahoď ji!“ odpověděla matka. „Nechť je i sebe krásnější, přec jest hauba tato jedovatá; muchomůrka jí říkáme!“

Často, co smyslům lahodí,
Tělu i duši uškodí.

27. Žalobnice.

Kateřina ráda žalovala na své spoluškolačky. Jestli jí sousedka sednula na šaty, žalovala; jestli jí v tlačenici na nohu šlápnuly, žalovala; jestli ji někdo loktem postrčil, žalovala. Podobnými malichernými žalobami přetrhovala učitele ve vyučování a radovala se, kdykoliv byl někdo pro ni kárán. Aby těm obtížným žalobám konec učinil, posadil učitel Kateřinu na poslední prázdnau lavici, řka: „Seď samotna, aby se tebe nikdo nedotknul, a choď poslední ze školy, aby ti nikdo na nohu nešlápnul.“

Zahanbená Kateřina seděla o samotě, ale cítila, že zasluhovala tu pokutu pro svau nedůtklivost. Od té doby byla tichá, trpělivá a přívětivá ke všem; odprošovala těch, na které byla předtím žalovala. Dobrosrdečné spolužačky přimluvily se pak u pana učitele, aby Kateřině dovolil seděti zase vespolek mezi nimi.

28. Lhař.

Konrád spával dlauho a nepřicházel včas do školy, a když se ho učitel ptával, kde meškal, vymlauval se, že matka mu dala pozdě snídaní.

Jednau ledaco naškrábal do své knižky, a pravil učitelovi, že mu to jeho menší bratr udělal.

Učitel mu věřil; aby se ale přesvědčil, navštívil rodiče Konrádovy v den, když nebyla škola. Nikdo nebyl doma, jen Konrád seděl na posteli neoblečen a čmáral něco v knize.

„Aj, Konráde, nyní vidím, že nevstáváš časně, a vidím také, kdo ve tvé knize čmarykuje. Tys mne přelhal.“ — Konrád se zamlčel.

Později vešla matka do světnice, a učitel se dověděl, že všickni domácí časně snídají, jen Konrád že se v posteli opozdívá. Od té doby učitel nevěřil Konrádovi, a ten býval častěji ve lži postižen a potrestán. Konečně se mu nechtělo choditi do školy; doma se častěji vymlouval, že má hryzení. „Pomohu tobě,“ pravil otec, a poslal do lékárny pro lék. Chtěj nechtěj musel Konrád hořký lék užiti, k obědu a na večer nedostal ničeho k jídlu, kromě polévky. Trpěl hlad: ale hryzení pominulo a Konrád nelhal více.

Lháři víra se nedává,
každý lhář se sám přelhává.

29. Posměvač.

Hynek spatřil chromého žebráka a ze svévole počal za ním pokulhávati, jakoby sám

byl chromý; i předběhnul ho a před ním provozoval svau bujnost. Ubohý mrzák to spozoroval a pravil k Hynkovi: „Zlý chlapče, ty se mi posmíváš! děkuj raději Pánu Bohu, že zdravé audy máš, a měj se na pozoru, abys nebyl tak bědný jako já!“

Hynek ale vysmál se žebrákovi a hodil po něm kusem bláta s hromady, která vyházená ležela u otevřeného kanálu, do něhož se právě nové trauby kladly. Ano chtěl ještě přeskočiti hluboký příkop a opakovati z druhé strany svau nezbednost: ale noha se mu smekla, on spadnul do jámy a zlomil si ruku a nohu. Na křik jeho sběhli se lidé a vytáhli ho: on ale zůstal do smrti chromý a nemoha pracovati žebral, až ho pak hladem a zimau zmořeného a zmrzlého nalezli kdesi za plotem.

Z čeho vina, z toho trest:
Pomni, že Bůh přísný jest.

30. Drátenik.

Do domu znamenitého pána v Praze přicházíval čas po čase drátenik; kuchařka dávala mu drátovati nádobí. Jednau našel kuchyni zamčenau. I pootevřel dvéře u světnice a ohlásil se slovy obyčejnými: „Máte-li co drátovať?“ Ale nikdo ze vnitra se neozval. I řekl sám k sobě: „Jen aby tam nebyl zloděj! Počkám zde a uvidím, kdo vyjde.“

Po chvíli přišel pán domů a počal klíčem otvírati. Dráteník připomenul, že není zavřeno, že asi před hodinau sám pootevřel za saman kličku a o práci se ptal, a když mu žádný neodpovídal, že čekal zde, ažby někdo z domácích přišel, aby se žádný zlý člověk tam nevlaudil.

„Pojď se mnau do světnice," řekl pán; a když byl našel všecko na svém místě, pravil k dráteníkovi: „Tys poctivý a opatrný člověk!" a obdařil ho štědře.

Poctivost je zlatý most.
Opatrnosti nikdy dost.

31. Domov. Otčina. Národ. Říše.

Domov nazýváme místo, kde jsme se narodili, aneb od mladosti delší čas přebývali. S námi přebývají obyčejně **příbuzní**; a vedlé nás mají příbytky své **sousedé**, kteří patří do též **obce**. Milé nám zůstává místo i obydlí, kde jsme byli vychováni a vycvičeni, nech je město nebo vesnice, dvorec aneb osamělá chalaupka. Doma užíváme mnoho dobrého a příjemného. I staří lidé, kteří déle na jiných místech

pobyli, spomínají si rádi na domov, a po čase vracejí se domů; a nenacházejí-li svých rodičů, bratrů, sester, příbuzných a známých na živě, navštěvují hroby jejich.

Země ta, ku které patří domov náš, jest naše otčina. V ní jsme společně se svými krajany živi, v ní se rozléhají nám milé hlaholy jazyka mateřského.

Lid téhož původu, jazyka a podobných obyčejů nazývá se národ. Rozličné národy bývají spojeny pod jednau panující hlavau. Země jejich k sobě přivtělené způsobují říši. Taková říše jest veliká vlast naše Rakauská.

32. Radosti všech.

Nenaříkej ve chudobě, že Bůh na tě zapomněl, že pozemských statků tobě a radostí odepřel. Z tohoto vonného kvítí, které krášlí lučinu, nejen boháč radost cítí, ale také ty, synu. Líbezně pějící ptáče v laubí lesa temného nezpívá jen pro boháče, ale i pro chudého. Slunce — oko Tvůrce tvého — v modrojasném oblace, usmívá se na nuzného jako

na tvář bohatce. A ty krásné hvězdy zlaté, ježto nasel na nebe, nesvítí jen pro bohatce, ale také pro tebe. Však i tobě, synu, dala ruka Boží země část; neboť tobě darovala živnau, krásnau, slavnau vlast.

33. Vděčný císař.

Když Rudolf z Habsburgu ještě ve Švýcařích co hrabě žil, vedl válku s jiným hrabětem. Jeden z nepřátel srazil Rudolfa s koně, a on spadl bez sebe na zem. Vida to Jakub Müller z Curichu vrazil mezi nepřátele, zahnal je a pozvihna svého vůdce posadil jej opět na koně. Na tuto službu Rudolf nikdy nezapomněl, i když se později německým císařem stal. Jednoho času přišel Müller do Mohuče i chtěl tam svého někdejšího vůdce také co císaře spatřiti. Bylo to právě v čas říšského sněmu. Rudolf seděl na trůně a vůkol něho velmožové německé říše. Jak císař Müllera shledl, vstal a přívětivě ho pozdravil. Tu se knížata s podivením ptali, kdoby onen muž v sedlském kabátě byl, a proč jej tak ctí? Tu jim vypravoval Rudolf svůj příběh a doložil: „Budu jej vždy ctíti co muže, jenž mi s pomoci Boží život zachoval.“ Pak jej pasoval na rytířstvo a Müller vrátiv se domů vypravoval všude o císaři, který ani ve své nejvyšší slávě na chudobné přátely své nezapomíná. —

Rudolf pamatoval i jako císař na to, co se mu před tím dobrého bylo prokázalo. On byl vděčným. Kdo na své dobroděje zapomíná, nebyl dobrodiní nikdy hoden. Dobré dítě neděkuje rodičům a učitelům jen slovy, ale i skutky. Vděčnosť je vzácná ctnost. Nevděk je častější než vděk.

34. Povodeň.

Zima roku 1830 byla tuhá a napadlo mnoho sněhu. V měsíci únoru počal se náhle roztápěti sníh, a řeky se velmi rozvodnily. Celé moravské pole bylo pokryto ledem a podobalo se ledové pustině. Nižší předměstí vídeňská stála pod vodau; kry ledu valily se ulicemi. Obyvatelé nebyli na to připraveni: nastal veliký nedostatek potravy a zdravé vody. Chudobní lidé volali o pomoc, děti kvílely.

Nenadále u prostřed ledu a velikého praudění vod vyjel dobrotivý arcikníže (později císař) Ferdinand na loďce do těch míst zaplavených, a rozesílal pomoc, kde a jakkoliv bylo potřebí. A když voda opadla, vyjel na lehkém voze na spustošené pole moravské, a tam též chudobných a nuzných slovem i skutkem potěšoval.

35. Přehlídka vojska u Verony.

Císař František Josef přehlížel dne 2. března 1852 vojsko na veliké rovině u Verony. Za mladým Císařem Pánem jelo veliké komonstvo jenerálů a vyšších důstojníků vojenských. Kůň maršála Radeckého začal se spínati; bezpochyby trpěti nechtěl, aby mu kdo jiný místo zastaupil; byl totiž zvyklý jezditi vždy napřed. Aby se starému slavnému vůdci nestala nehoda nějaká, ssednul Císař Pán a sám vedl za uzdu vlastního koně, a nabídnul maršálovi, aby si koně vyměnili. Císař Pán přesedl, a pyšný kůň hned se utišil.

36. Vrchnost.

Nebyloby pořádku ani pokoje v domě neb v hospodářství, kde je více dětí a čeledínů, kdyby každý dělati chtěl, cokoliv ěkby se mu líbilo. Musí býti někdo, který dětem a čeládce říká, co dělati mají. Otec, matka a děti vespolek nazývají se r o d i n a. Bůh přikazuje dětem, aby ctily rodiče a poslušny byly jich. Podobně čeleď povinna jest po-

slauchati hospodáře a hospodyni. Otec jest hlava rodiny.

Ve vsi jest více rodin pohromadě, v městě ještě více. Každá obec má svého představeného, který na pořádek veřejný hleděti má. Představení přijímají nařízení od vyšších úřadů. Zákony pro celau zem vydává vrchnost, zeměpán; nařizuje totiž, jak se každý zachovati má, aby nikomu nečinil křivdy. Jako rodiče právo mají kárati děti neposlušné: tak i vrchnost musí trestati občany, kteří přestupují zákon.

Císař Pán jest hlava celé říše. On má k ruce své rádce, úřadníky a moc vojenskau, a tak udržuje pořádek a pokoj v zemi. Každý žádá býti bezpečen svým životem a zdravím, jměním a ctí. Nikdo nesmí po své vůli zacházeti s druhým. Nespravedlivý člověk by jen svého zisku vyhledával a jinému by křivdu činil. Ustenovený saudce rozsuzuje podle zákona rozepře občanů.

Ozbrojená moc chrání pokoj v zemi a brání vlast před vpádem cizích nepřátel. Úřady a vojsko jsau všem ob-

čanům rovně potřebny a prospěšny: pročež občané nesau náklad na ně. K tomu cíli odvádějí daně.

Clo neb mýto se vybírá na zachování pohodlných cest, silnic, mostů a plavby po vodách.

Jako čelední otec péči vede o rodinu: tak podobně zeměpán stará se o prospěch všech svých poddaných.

Poddáni buďte všelikému lidskému zřízení pro Pána; buďto králi, jako nejvyššímu; buďto vladařům, jako od něho poslaným ku pomstě zle činících a k chvále dobře činících (1. Petr. 2, 13—14).

Každému, což jste povinni, dávejte; komu daň, tomu daň; komu clo, tomu clo; komu bázeň, tomu bázeň; komu čest, tomu čest (Řím. 13. 7). K tomu nás napomínají svatí apoštolé. A sám Kristus pravil: „Dávejtež, co jest císařovo, císaři, a co Božího, Bohu.“ (Mat. 22, 21.)

37. Církev.

Kristus Pán zřídil církev a ustanovil Apoštoly za svědky svého života, utrpení a vzkříšení, za zvěstovately Evangelium a za přisluhovately svátostí, řka jim: Jdauce učte všecky národy křtíce je ve jméno Otce i Syna i Ducha svatého, učíce je zachovávati všecko, což jsem koli přikázal vám, a ay, já s vámi jsem po všecky dny až do skonání světa. Mat. 28, 19. 20. Apoštolé pak zřídili jednotlivé zbory církevní, a jedněm sami dali představené a učitely, jiné napomínali a hleděli při nich k tomu, aby sobě postavili správce a pořádku šetřili, to pak vše k tomu cíli, aby všudy slovo Boží podle písem kázáno a svátostmi přisluhováno bylo, ku vzdělání věřících ve Krista Ježíše, dokudž nepřijde. Církvi svaté jest Kristus Pán přítomen, jest její hlavau, řídí ji a spravuje, věřící pak jsau údové těla církve. V církvi svaté náleží zůstávati ve vší pokoře

a tichosti, v lásce, ve svornosti a v pořádku, v ní se vzdělávati k životu věčnému.

Nejvyšší zákon v církvi křesťanské zní: „Miluj Boha nade všecko, a bližního jako sebe samého.“ Každý člověk jest náš bližní. Tím zákonem smiřuje také církev svatá všecky národy, uvádějíc je pod jeden a týž nejvyšší zákon lásky. V té svaté obci jsau všecky národy rozličného původu a jazyka shromážděny v jednotu víry, a spojeny jedním svazkem lásky.

38. Cyrill a Metoděj.

Daleko od nás v říši nynější Turecké u moře leží město Tessalonika. V něm kázával svatý apoštol Pavel. Obyvatelé města toho byli horliví křesťané, tak že je pochválil sám svatý apoštol. Osm set let později vyslal odtud řecký císař Michael dva bratry, učené kněze, Cyrilla a Metoděje, do Moravy, kde panoval nábožný kníže Rastislav. Cyrill přeložil Písmo svaté

a jiné kostelní knihy do řeči slovanské, které tehdáž dobře rozuměli praotcové naši. Oba bratří přišli r. 863 do země moravské, která za starodávna sahala hluboko do země uherské až po řeku Dunaj, a kázali tak horlivě, že se v málu letech všecek lid moravský a slovenský na víru křesťanskau obrátil.

Po smrti Cyrilla r. 869. jmenován byl bratr jeho Metoděj biskupem v těch krajinách na řece Dunaji a na Moravě ležících.

39. Svatopluk a Bořivoj.

Kníže moravský Svatopluk byl mnohovládný. Okolní krajiny poddaly se jemu pod ochranu; od té doby nazýval se králem. Obyčejně bydlíval na Velehradě. Tamž dal se od biskupa Metoděje pokřestiti také český kníže Bořivoj. I jeho manželka Ludmila přijala svatý křest. Kníže Bořivoj vystavěl pak první chrám křesťanský na Levém Hradci a druhý na hradě pražském.

Od toho času šířila se víra křesťanská po Čechách. Metoděj umřel r. 885., a pochován jest v kostele Panny Marie na Velehradě.

40. Synové Svatoplukovi.

Svatopluk měl tři syny, kteří po něm zůstali. Nejstaršího z nich ustanovil za svého nástupníka, jemuž mladší měli býti podřízeni. Otec napomínal všech, aby svorní byli a nedělili se od sebe. Před svau smrtí rozkázal přinésti tři svázané pruty a podal svazek ten nejstaršímu synu, aby jej zlomil. Když ten toho nemohl dovésti, kázal jej potom i druhému, a konečně třetímu zlomiti; ale žádnému z nich se to nepodařilo. On pak sám rozvázal pruty, dal každému jeden prut a kázal, aby jej nyní zlomil. A když to jeden po druhém beze všeho namáhání byli učinili, použil tohoto příkladu a poučil jich: „Zůstanete-li spojeni ve svornosti a lásce, nepřátelé vás nikdy nepřemohau; jestliže ale pro svár a pýchu

říši rozdělíte a nejstaršího bratra poslauchati nebudete, sami se zahubíte!“

Zahynula říše Svatopluka
Synů jeho nesvorností:
Země však, jimž vládla jeho ruka,
Úsudkem Boží maudrosti
Zjednoceny jsau již v dávném čase
V říši veliké rakauské zase,
Která posud pevná jako skála
Ve všech strastech neoblomná stála:
Čím horší ji tisklo nebezpečí,
Tím se stala mocnější a větší.

41. Biskup Vojtěch a král Štěpán.

Druhý pražský biskup Vojtěch pozván byl od knížete uherského Geyzy do města Ostřihoma, aby cvičil jeho syna Vajka. I přišel biskup a získal knížecího syna pro víru Kristovu, a pokřestil ho druhého roku v přítomnosti císaře německého Otta třetího, a dal jemu při křestu jméno Štěpán. Sám pak Štěpán hned na počátku svého panování poručil, aby všichni

zajatí otroci na svobodu byli puštěni, i aby křesťanským kněžím a učitelům nikdo nepřekážel kázati slovo Boží. Tak se postaral, aby pohanský lid poznal víru Kristovu a přijal svatý křest, ba i on sám lid poučoval. Pohané povstali sice proti němu: ale Štěpán přemohl je pomocí věrných křesťanů a zvláště slovenského lidu z horních krajů, jejichžto vůdcové byli Poznan a Konec. Lid slovenský o tomto boji posavád zpívá:

Stála bitka, stála za Štefana krála,
takej vjac nebudě, kým svět světom budě.
Stála bitka stála v tej uhorskej zemi,
bili se junáci s pohanmi Slováci, a t. d.

Král Štěpán založil mnoho biskupství a vyslal pak do Říma k papeži Silvestru druhému opato Svato-Martinského Radlu, jenž byl dříve společník biskupa Vojtěcha a stal se později biskupem Koločským v Uhrách, a ten roku 1000 v Římě vyjednal, že byla země uherská do počtu křesťanských království přijata, a panovník uherský že byl jmenován navždy králem apoštolským. Na

znamení toho daroval papež králi Štěpánovi zlatau korunu a kříž apoštolský. Posud se nazývá náš Císař Pán, jakožto nástupce krále Štěpána, panovníkem apoštolským.

42. Císař Josef.

Císař Josef byl syn slavné Marie Terezie. Jednoho večera si vyšel z cela jednoduše oblečen, aby se prošel v zahradě nazvané Augarten. Tam nalezl dívku, ježto hořce plakala. „Proč pláčeš, milé dítě?“ ptal se císař. Dívka se na něj podívala a šla dále, aniž slovem odpověděla. Nepochybně si myslila: ten muž mi sotva může pomoci. Císař šel však za ní i optal se jí přívětivě ještě jednau na příčinu zármutku. Po dlauhém váhání dívka odpověděla: „Jsem dcera důstojníkova; ale otec můj jest mrtev a matka velmi chudobná.“ Josef se ptal dále: „Proč se neobrátíte k císaři?“— „To jsme už učinily,“ odpověděla dívka, „ale jeho lidé nám řekli, že on

nemůže každému něco dát.“ Josef dal dívce tři dukáty s doložením, aby druhého dne o desáté hodině do hradu přišla, on že u císaře něco může, že se tedy za ní přimluví. Dívka to učinila, a když následujícího dne císaře opět spatřila, padla před ním na kolena. Josef ji laskavě pozdvihl řka: „Včera jsi mi nechtěla důvěřovati, že jsem nebyl tak oděn jako nyní; nesmíme tedy posuzovati lidi dle krásných šatů, jež na sobě mají.“ Císař Josef ji pak obdaroval a postaral se o to, aby matka dostala dostatečný plat.

43. Modlitby Malých.

Před vyučováním v náboženství.

Dobrotivý Bože, otče náš nebeský! jenž nám hned od mladosti příležitost podáváš, abychom se učili Tebe stvořitele a spasitele našeho právě znáti a ctíti. Tvůj duch dobrý nakloniž srdce naše k bedlivému slyšení pravidy Boží, abychom o její moci přesvědčen jsauce ji následovali, a tak pobožný život konajíce, pravé maudrosti a spasení došli pro Ježíše Krista! Amen.

Modlitbička před školním učením.

O Bože, dárce moudrosti, víry, pravdy, rozumnosti, osvěť dary ducha svého nás k poznání slova Tvého, jenž duši může spasiti, ach! pomoz nám je plniti.

A dej schopnost a vtip dobrý, bychom se v školním učení i v každém umění hodném cvičili s hodným prospěchem, práci dobré se učili a nábožně živi byli.

Ty pak, o Bože, zpravuj nás Tvým duchem vždy i v tento čas, nebo nám samým ze sebe nelze prospívat bez Tebe; dejž tedy, ať se s pilností učíme Tvé poslušnosti, k radosti rodičů stálé, sobě k užitku, k Tvé chvále! Amen.

Po vyučování v náboženství.

Budiž Tobě věčná chvála, o nejdobrotivější Bože otče! že nás skrze učení Tvého slova k spasitedlné známosti pravdy vedeš. Dejž, ať ostříháme a v dobrém srdci zachováváme zdravé učení Spasitele našeho, abychom praví, pobožní křesťané býti a do věčné radosti přijíti mohli skrze Ježíše Krista, Pána našeho! Amen.

Po školním učení.

Požehnej, Bože náš, všemu, co jsme se učili, dobrému; pomoz nám konati skutkem, k čemu jsme vedeni slovem, ať tak skutky a známostí rosteme v dokonalosti. Ostříhej nás od všech škodných zvyků, skutků, svodů hříšných, od zpaury, neposlušnosti, od zahálky, všetečnosti, ať ctíme slušně každého, a zvláštně věkem staršího, z neštěstí se netěšíme, škodu lidem nečiníme, Tebe se Boha věčného bojíme času každého: ať v Tvé pravé bázni Boží tak se naše štěsti množí.

Potom dej nám skrze Krista, jenž jest k Tobě cesta jistá, vjíti do krásného nebe, viděti tváří v tvář Tebe, kdež se v světle Tvé milosti těšiti budem v věčnosti! Amen.

Při začátku služeb Božích.

Věčný a všemohaucí Bože! zpravujž mne duchem Tvým svatým, abych Tě zde v domě Tvém horlivě chválil, vroucně se Tobě modlil, a slovo Tvé bedlivě poslauchal. Ach! oblibiž a posvětiž mne sobě v lásce a službě své, abych Tě zde ve shromáždění hodně, a po smrti ve Tvé nebeské slávě na věky radostně chváliti mohl! Amen.

Po dokonání služeb Božích.

Slovo Tvě, Pane, zachovej v srdci mém, potvrď, požehnej, ať v Tvé známosti prospívám, a ji v ctných skutcích ostříhám, jenž velí Tvé slovo Boží, abych dědil věčné zboží! Amen.

44. Písně náboženské.

Píseň ranní.

Díky činím, ó Nejvyšší! za Tvau lásku otcovskau, žes mne noci té nejbližší chránil svau mocí Božskau.

Když v noci jsem byl obklíčen tvrdým snem a temností, též od všech hříchův mých sklíčen páchaných od mladosti.

Přitom prosím Tě srdečně, sprosť mne mých nepravostí, kteréž jsem spáchal všetečně proti Tvé velebnosti.

A rač mne dne nastalého v stráži Tvé Božské míti, mne od neštěstí každého milostivě chrániti.

K vůli Tvé řiď mne duchem Tvým, nedej mně v břích přijíti, vším životem i skutkem mým dej mi v Tvé lásce býti.

Neb duši mau i tělo mé já v ruce Tvé oddávám: ach spomáhej mi, můj Pane, když já v kříži ustávám.

By světa kníže nade mnau nemělo moci žádné. Ach, nebudeš li Ty se mnau, mé dílo bude marné.

Znám to z samého zkušení, že lídská moc je marná; sám Ty buď mé potěšení, naděje, pomoc věrná.

Buď Tobě chvála, Otče náš, s Tvým Synem, naším Pánem, jenž s duchem Tvým rovnau čest máš na věky věkův. Amen.

Píseň večerní.

Den uchází, můj Jezu, Ty buď s námi, nech světlo Tvé tmy hříchů mých zahání; vejdiž ve mne, slunce pravdy, ctnosti; osvětiž mne, Pane, Tvau milostí.

Čest a chválu Tobě, můj Pane, zpívám, že v mých věcech vždy předce prospěch mívám dle Tvé raddy, ač jí vždy nevidím; však žes ve všem spravedliv, dobře vím.

Jen jedno jest, co mysl mau kormautí: stálost v dobrém nemohu dosáhnauti. Toť jest známo srdcí zpytateli, že vždy klesám jako nedospělý.

Odpusť, Pane, co jsem učinil zlého z pohoršení světa i těla mého. Ach odpusť mi; neb toho lituji, polepšení Tobě teď slibuji.

Tělo je sice zemdlené, ale duše jen s Tebau pokoj mívá, slunce věčné! O kdyžs ke mne prišel, nepustím Tě, Jezu, neb den ušel.

Radost v Bohu.

Těš se v Bohu, duše má, zpívej jemu vděčně, neb tě on za dítě má, miluje srdečně; dává, co ti potřebí a před zlým tě chrání, na zemi i na nebi rozbil pro tě stany.

Já na Bohu všecko mám, po čem srdce tauží, on mi všecko dává sám, co mi k štěstí slauží, chleb pro časné tělo mé, slovo pro mau duši! o, zdaž mi ho nade vše milovat nesluší?

A když ho tak miluji jako otce svého a co dítě obcuji podle slova jeho, tuť moc Boží milosti vždy v svém srdci cítím, pokojem a radostí nebeskau se sytím.

I co jest mi světa zlost, co mé bídy vlastní? V duchu mém je blaženost, šťastný, třikrát šťastný vzhůru vzhlédám o pomoc, jenž jest i hned zjevná; cítím ducha jeho moc, a jsem skála pevná.

I říkám: Bůh se mnau jest; kdo mi škodit může? On mi jistě pro svau čest ze všeho pomůže. Ať se ten svět plný muk vztekle na mne vrhne, z Božích všemocných mne ruk nikdo nevytrhne.

A tu rozkoš žádné lsti nedám si uchvátit žádné v světě neřesti pokoj ten podvrátit. Když se vírau zakryji a ozbrojím ctností, i přes hrob se probiji k věčné blaženosti.

Oddělení druhé.

45. Zrak.

Očima vidím, mám zrak; oči jsau nástroje zraku. Zrakem rozeznáváme velikost a podobu věcí. Obr jest veliký, pídimužík malý, skála hrubá, písek drobný, bidlo (drauk) dlauhé hůl krátká, hora vysoká, pahorek nízký, studna hlubo ká, potok mělký (nehluboký)kmen, tlustý, větev i haluz tenká, tráva hustá, les řídký.

Pole se měří na dél a na šíř. Silnice v polích bývá přímá, po kopcích křivá a klikatá. Rozeznáváme čáru kolmau |, šikmau /, vodorovnau —, a vlnitau ∿, úhel pravý ⌊, ostrý <, tupy ⌊ , a kruh okrauhlý ○. Míč jest kulatý, jablko kulovaté, válec oby (podlauhle okrauhlý), granát je hranatý.

Beze světla viděti nemůžeme. Z dálky oheň v noci kmitá; od velikého požáru bývá na obloze ohnivá záplava. Dřevo zapálené dautná prvé, pak hoří, pálá a plápolá. Slunce

září, hvězdy se třpytí (ligotají), měsíc bledě svítí.

Z blízka vidíme věci lépe, nežli z daleka. Zrak nás někdy klame. Vzdálené věci zdají se býti menší. Jedeme-li rychle na voze, zdá se, že stromy a jiné věci vedle cesty nám na zad ubíhají. Přímá hůl puštěná do vody zdá se býti zlomena. Jsau zvětšovací a zmenšovací skla. Zrak si kazí, kdo za šera neb za saumraku čítá.

Blaze tomu, kdo má zdravý zrak,
slepému zaclání smutný mrak!

46. Barvy.

Světlý paprsek rozráží se o hranaté sklo na pěkné jiskrné barvy. Když ráno aneb podvečer při tichém dešti zároveň svítí slunce, ukazuje se duha na protější straně oblohy. Obyčejně se mluvívá, že duha jest sedmibarevná; jsau však jen tři barvy pauhé a nesmíšené: žlutá, červená a modrá. Smíchá-li malíř barvu žlutau a červenau, dostane pomerančovau, ze žluté a modré dělá zelenau, z červené a modré purpurovau.

Med je plavý, kaštan hnědý, mauřenín náčerný, vrabec šedý, holubice sivá, obloha blankytná, modrojasná, mrtvola zsinalá.

Vlasy bývají černé, vrané, plavé, hnědé, ryšavé, rusé, bělavé, u starců šedivé nebo bílé.

O věcech smíšené barvy říkáme, že jsau strakaté (jako straka), kropenaté (jako perlovka), pestré (jako tigr a pštros), pěhovité (jako hruška).

47. Klid (pokoj) a hnutí.

Vidím, jestli kdo stojí, sedí, klečí, leží, aneb jestli vstává, sedá, kleká, léhá: jestli jde neb caufá, jestli kráčí, chvátá, běží; jestli kdo nohu zdvihá, kolena sklání, jestli kdo hlavau kývá nebo vrtí, k zemi neb na stranu se chýlí; jestli kdo ruce roztahuje, skrčuje, spíná aneb křížem skládá, neb má-li již ruce roztažené, skrčené, sepjaté, křížem složené.

Živočichové všelijak se z místa na místo pohybují. Červ leze, had se plazí, žába skáče, ryba plove, pták lítá, zajíc běží, kráva kráčí, kůň klusá a cválá, hříbě po poli těká.

Voda teče, ve víru se točí; vlna se valí; dřevo po vodě plyne; dešť a sníh padá.

48. Sluch.

Sluchem rozeznáváme, jestli kdo šeptá, mluví, volá, křičí. Po hlasu poznáme také,

jestli dva spolu rozmlauvají, kdo z nich prosí, kdo rozkazuje. Rozeznáváme slabý, mírný, silný hlas. Nemluvně kvílí, pláče; děcko žvatlá, neumí mluviti zřetelně. Zpěvák zpívá; veselý směje se, plesá, jásá, výská: smutný vzdychá, lká a stýská si.

Vítr věje, fauká; vichřice hučí, hrom rachotí. V podzimku sršívá, v létě pršívá. Pramen vře, vaří, pískem chřestí, hrčí. Potok na dole bublá; řeka na spádě ječí. Hořící dříví praská.

Zvon veliký silně zvučí, zvonec malý cinká; zvonek ze skla slaběji klinká, když naň prstem klepneme. Hodinky cvakají, lupají, tukají. Kováři kují, kladivem bušejí (bauchají); vůz po dlažbě drnčí, pilník po železe skřípá, řetěz chrastí, palaš po zemi břinčí. Sníh pod nohama rupá (chrupká); obutý nohau deptá, dupá, cupá.

Pěstí se tluče, prstem se klepá, rukama se tleská.

49. Hlasy zvířat.

Rozličné jsau hlasy zvířat: Pes vrčí, kňučí, štěká, vůl řve, kůň řehce, býk mumlá, jelen řije, kráva bučí, osel hyká, ovce bečí, zajíc vříská, koza meká, kočka mňauká, myš piští, prase kručí a rochá, opice kvikoce, liška skolí, vlk vyje, lev řve. Holub vrká, husa ště-

betá anebo kejhá (gagotá), kachna káchá, kohaut kokrhá, krocan hudruje, kuřátko tipá, slepice kdáče, kvočna kvoká, vlaštovička šveholí, vrabec švihlá (čvižiká), hrdlička se chechtá, vrána kráká, kavka kváká, krkavec krká, kos (černý drozd) hvizdá, datlík tekotá, straka rapotá, zvonek (čiž) zvoní, slavík tluče, klokotá, dedek dudá, kukačka kuká, výr (sova ušatá větší) huhlá, sova buká. Had syptí, syčí, včela bzučí, žába křekotá, čmelák vučí, brumbál (velká múcha) bručí, kobylka cvrká, komár zvinčí, muška bzí.

50. Hlásky řeči.

V pořádku abecedním.

A — tak, ano! říkáváme,
když přisvědčení dáváme.
b — beránek bílý bečí,
buben bauchá též svau řečí.
c — jen tence jaksi crká,
jako skrytý cvrček cvrká.
č — však hučí, jako větší
potůček u jezu (hatě) ječí.
d — do daleka se beře
jsauli odevřeny dveře,
ď — ven z ďásen měkce leze,
jako loďka když se veze.
e — to nechej! sic se tresce
dítě, jenž poslauchat nechce,

f — hned fauká a hned fičí
vítr, fletna silná kvičí.
g — ve blesku se ligotá,
husa křiklavá gagotá.
h — ubíhá mírným dechem,
holub létá hlučným spěchem.
ch — dychtivě z hrdla dýchá,
chorý však v nemoci vzdýchá.
i — tau chvíli se vyřídí,
komu se co pilné vidí.
j — jaj! zajikavě volá,
jenž bolestem neodolá.
k — nám z krku tak huláká,
jako černá kavka kváká,
l — se jen lahodně line,
plyť na vlnách hladce plyne.
m — hmyz, múcha, čmelák brumlá,
rozmrzený medvěd mumlá.
n — nikoli nenaroste
na trništi hrozno prosté.
ň — nehněvej se vášnivě,
maňasem se nestaň chtivě.
o — pomoz mi! Stýská sobě
ubohý v nešťastné době.
p — vyzpívá pestrý ptáček,
prospívá pak pilný žáček.
r — potůček bystrý hrčí,
hryzavý pes ostře vrčí.
ř — to hříbě řehce čilé,
řve lev hrdý ve své síle.

s — had syčí sypavými
pysky, jedem strašlivými.
š — větříček v haušti šumí,
tíše také šeptat umí.
t — vytepe mlatec žito,
voda protýká koryto.
ť — ve šťávě se poznati
dává šťovík kyslau vnatí.
u — z oblaků bauřka hučí,
trauba v hudbě prudce zvučí.
v — voňavý větřík věje,
v jaře kvítím když zachvěje.
y — vyzývá svými hlasy
zvon na poplach v kruté časy.
z — než záře zlatá zajde,
večer zvěř si skrýši najde.
ž — žižalky poletují,
též se životu radují.

51. Čich.

Libě voní fiala, růže, karafiát (klinček), lilie a jiné kvítí. Z aulu zavání med. V krámích zapáchá slanina i sýr. Lauh v mydlárně ostře do nosu čpí (razí). V dílně stolařské čijeme výpar ze smolného dříví. Plesnivina páchne, mauka tuchne ve vlhku, mrtvé tělo puchne, dým dusí, voda stojatá smrdí.

Není zdravo přebývati v pokoji, kde jsau voňavé květiny; ještě nebezpečněji jest spáti

ve světnicích, kde kamna dým propauštějí. Tak se již mnoho lidí do smrti zadusilo.

52. Cit.

Částky našeho těla jsau tak spůsobeny, že hned cítíme, když se jich něco dotýká. Cítíme, jsau-li které věci teplé nebo vlažné, horké (horaucí) nebo studené. V létě bývá povětří parné, v jeseni (v podzimku) sychravé, na jaře vlhké. Rozeznáváme věci mokré a suché.

Hmatem se přesvědčiti můžeme, jest-li co měkké nebo tvrdé, drsnaté nebo hladké, hrubé nebo hebké, tenké, končité, ostré nebo tupé. Nejútlejší cit mají konce našich prstů.

Tvrdé věci nedají se prstem smáčknauti (stlačiti). O čem víte, že je tvrdé, měkké, drsnaté, hebké, končité, ostré? Co se ohnauti nedá, ale raději se zlomí, nazýváme křehké u př. sklo, jehla. Ohebný jest prautek; pružná je klovatina neboli gummi elastikum. Z klovatiny míč (lopta) vysoko skáče.

Hmatem také rozeznávame, co je kulaté nebo hranaté. — Jak se dovíme, je-li co těžké nebo lehké? V rukau poznáme váhu věcí. Cent má 100 liber, libra 32 lotů, lot 4 kventlíky. Lehčí věci plynau na vodě, nejlehčí vznášejí se v povětří.

53. Chuť.

Okaušením zvídáme, jak co chutná. Sladké věci jsau: fík, hrozinka, zralé třešně a co ještě více? Jak chutná cukr, sůl?

Hořký jest chmel, hořká žluč. Hořký jetel, hořký kořen, hořký lupen, hořká tráva nabyly jmeno od chuti. Potměchuť (psí víno) jest hořká i sladká.

Kyselý je šťovík, ocet a nezralé víno, Nedozralé jablko jest zabřesklé; trnky a jiné plané ovoce jsau trpké. Mořská voda je slaná; pepř jest perný. Hlad jest jídel koření. Nemírnému všecko jed, i sladký med. Ostrý ocet, tučná, překořeněná jídla a pálené nápoje nejsau zdravé. Léky bývají sice odporné, jsau ale prospěšné. Nemocný pozbývá chuti. Mlsnota sama se trestá. Práce se nedaří, která se bez chuti koná.

54. Duše.

Pět smyslů má člověk: Zrak, sluch, čich, cit a chuť. Těmi smysly vládne duše. Bez duše nemohlibychom viděti, slyšeti, číti, cítiti, chutnati, ani se hýbati.

Pozorujeme a poznáváme věci jaké jsau, a rozeznáváme je od sebe.

Co jsme viděli a poznali, pamatujeme a rozpomínáme se na to; máme paměť.

Co cítíme a myslíme, oznamujeme jiným pomocí řeči; i rozumíme, co nám v té řeči jiní povídají.

Poznáváme a saudíme, co jest dobré a co zlé: i víme, že máme činiti dobré, a varovati se zlého. Máme rozum a svobodnau vůli. Víme také, že nic není od sebe samého, a že všecko počátek má od Boha. Bůh stvořil člověka k obrazu svému a vdechnul mu duši nesmrtelnau.

55. Tělo.

Nejen podle duše i také podle těla je člověk nejznamenitější stvoření Boží.

Tělo naše složeno je ze mnoha pevných kostí, které jsau k sobě ohebnými vazbami svázány a masem a koží obloženy. Celé tělo propleteno je žilami, kterými probíhá krev; ta vychází ze srdce a opět do něho se vrací. Plícemi dýcháme, a v žaludku přijaté pokrmy zažíváme,

Tělo bez hlavy, bez rukau a noh nazýváme trup (trupel).

56. Hlava.

Hlava jest nejvyšší část našeho těla. Vrchu hlavy říkáme temeno; čelo je z

předu, týl v zadu; po stranách jsau skráně a uši, pod čelem v důlkách oči. Obočí jmenujeme řadu chlaupků na obau koncích čela; chlaupky ty zadržují pot, aby nevtékal do oka. Oči jsau chráněny víčkami; zavírají se, když spíme, aby do nich padati nemohl prach, Za řasy na víčkách muška v letu se chytá. kteráby nám bolest spůsobila, kdyby do kautku vletěla a vězet zůstala. — Prostřední částky obličeje jsau nos a líce, pod nimi ústa a brada. V čelistech zasazeny jsau dva řady zubů; k nim sahá jazyk.

Učenému člověku říkáme učená hlava. Otec jest hlava rodiny. Hlava říše rakauské jest Císař Pán; hlava církve jest Ježiš Kristus.

Hlavní město říše rakauské jest Vídeň.

Hlávní chrám Páně ve Vídni jest chrám sv. Štěpána, v Praze chrám svatého Víta na hradě, v Římě sv. Petra, v Londyně sv. Pavla, v Petrohradě sv. Isáka.

Úhlavný nepřítel jest, kdo nejvíce škodí. Co není v hlavě, bývá v nohách, to jest: nač se zapomnělo, pro to se musí jíti. Svémyslný svau hlavu má. Dobrá vůle koláče ji, zlá hlavu tepe. Kde není hlavy, není řádu. Kolik hlav, tolik smyslů. Tluc hlavau o stěnu, co si vytlučeš?

Jsau také věci hlavě podobné, jako: hlava (klobauk) cukru, kapusty, hlava u slaupů, hlava špendlíková, hřebíková. Zelná sazenice (kapustná přesada) slove hlavatice, proto že hlavatí, když roste; dostává totiž vždy větší a větší hlavu.

57. Ruce.

Ruka naše má trojí ohyb, u ramenau, v loktech a u dlani. U každé ruky máme čtyry prsty a jeden palec. Prst má tři klauby. Ruka otevřená sluje dlaň, zavřená pěst, sevřená hrst. Jako pravici tak i levici mělibysme rovně cvičiti. Veselý rukama tleská, hořekující rukama lomí. Zaháleč mívá ruce založené. Pilnému vše od ruky jde. Kdo umí psáti, píše vlastní rukau. Umělý písař má pěknau ruku.

Opice má čtyry ruce. Veverka drží ořech předníma pazaurkama. Slon nosem trávu trhá.

Ruka jest nejumělejší aud člověka: dobývá potravu, dělá oděv, staví domy a věže, kopá rudy, chytá ryby a ptáky. Ruka vládne bujným koněm a řídí ohromného slona. Řemeslná, umělá, mistrovská ruka se chválí.

Zloději se říká, že má lepkavé ruce neb dlauhé prsty. Chudobný na svau ruku se živí. Ruka ruku myje. Bůh nad námi ruku drží. Není skrácena ruka Páně.

58. Nohy.

Na nohau stojíme a z místa na místo se pohybujeme. V nohách jsau kosti nejsilnější; proč? Jiná jest noha člověčí, lví, kravská a koňská. Kůň má kopyta, kráva paznehty (ratice), lev tlapy, ptáci pazaury a drápy. Nohám zajíců a jelenů myslivci říkají běhy. — Rozeznáváme velikau, malau, širokau, úzkau, útlau a tlustau nohu. Svrchek nohy nazýváme nárt, spodek chodidlo, zadek patu. Předek spodní kosti sluje holeň, zadek lýtko; výše jsau kolena, nad nimi stehna.

Kolik prstů máme na nohau? Kolik klaubů má každý prst?

Která zvířata nemají ruce? a co mají na místě rukau? Jsau ptáci také čtvernozí? Která zvířata nemají noh? Co mají ryby na místo noh a křídel?

Kulhavý na nohu napadá. S bolestí chodí, kdo má v noze trn. Z volna se procházíme, co noha nohu mine (co z nohy na nohu kráčíme). Váhavý nohy vleče. Rovnýma nohama příkop se přeskakuje. Husa o jedné noze stává. V nohy se dal, praví se o tom, kdo utíká. — Skaupý k almužně má lenivé nohy,

Stůl, stolice a postel mají také nohy. Slaupy u stolic a stolů jsau podobné nohám.

59. Zvířata čtvernohá.

Zvíře se hýbe, kamkoli chce; má oči, nimiž vidí; uši, nimiž slyší; nos, nímž čenichá; má chuť i cit. Potravu béře hubau (pyskem), která u velkých zvířat sluje tlama. Potravu zažívá v žaludku, a ta se pak proměňuje ve krev a maso, aneb v jinou šťávu a měkké tělo. Zvíře roste ze sebe a bývá veliké nebo malé, jak podlé svého ustrojení býti může.

Zvířata krotká chovají se ve dvorech a domech, a slují domácí; přinášejí mnoho užitku. Kůň a vůl tahá. Koně a osli nosí také břemena. Od ovcí a koz máme chutné mléko a vlnu. Požíváme také maso hovězí, telecí, skopové, kozí a vepřové. Kůže volovská a kravská, telecí i skopová vydělává se na obuv. Pes nám hlídá (ostříhá) dům a kočka chytá škodlivé myši.

Zvířata polní a lesní jsau plachá a divoká. V našich krajinách máme parohatého jelena, štíhlau laň, bázlivého zajíce, čipernau veverku, krotkého králíčka. I od nich dostává člověk chutné maso k jídlu; k oděvu kůži a srst.

K e d r a v ý m zvířatům počítáme: kunu, tchoře, lišku, vlka, rysa. Lev a tigr přebývá v horkých, medvěd v studených krajinách.

Krotká zvířata živí se obyčejně rostlinami, dravá požírají maso jiných.

60. Ptáci.

Pták je péřím opatřen proti zimě, a létá na křídlech. Časem pelichá, dostává nové péří. Zobákem béře potravu.

V domech se hlídá drůbež. Znáte zpěváka, který vyvolává den? A kdo kdáče a krákorá na dvoře? kdo se tam krautí a hudruje? kdo kýhá a káchá? kdo pod střechau vrká? a kdo se pyšní svým blysknavým krásným chvostem?

Po hlase znáte také opeřené zpěváky zahradní a polní. Kdo okolo domů švitoří? kdo švihlá? kdo v zahradách zpívá, pěnká, hvízdá? kdo v hauští tluče? kdo v lese kuká, zvoní, dudá?

61. Přelétavé ptactvo.

V jeseni z krajiny naší táhnau milí ptáčkové, kteří na jaře a v létě zpěvem nás obveselovali. Jejich oděníčko jest letní a lehké; nemohliby snésti tuhé zimy. A kdežby pak pod sněhem a ledem mohli najíti červíčka, housenku neb zrnéčko, kterými se živí? Odkudby vzali své snídaníčko, oběd, svačinu a večeři?

Když tedy váti počnau větrové od severní strany, stěhují se také zpěvaví ptáčkové naši

do teplejších krajin, kde jim milý Pán Bůh stoleček s potravau připravuje; táhnau přes hory doly, přes potoky a řeky, ano i přes široké moře tisíc hodin daleko od nás.

Nikdo jim neukazuje cesty; sami se vydávají na dalekau pauť: než ale krajinu naši opustí, obletují známé příbytky, pole a zahrady, a zdají se býti smutní; až pak mladí a staří vespolek se shromáždí a huš! odletí pryč.

Vlaštovičky, jiřice, konopky, konopásci, slavíci, pěnice, stehlíci, červenky, třasořitky, řeháčkové, jikavci, pěnkavy, žluvy, špačkové (škorce) a holubi lesní ubírají se do krajin zámořských. Mnoho jich ovšem zahyne na cestě, ale větší díl jich docházejí cíle.

Až pak zase jarní slunce hřáti u nás počne, vracejí se nazpět; vlaštovice vyhledává své bývalé hnízdo pod střechau, slavík své křoví, a tam znovu počíná své líbezné prozpěvování.

Naopak ale kvíčala a čečetka v létě přebývá v krajinách severních; k nám přilétá teprvé v říjnu, a v březnu táhne zase pryč.

Podobně přelétavý pták jest lednáček, jemuž říkají také rybařík, protože se rybičkami živí.

Vůbec pozorujeme, že se všelicí ptáci u nás tehdáž ukazují, když potravy v poli neb na sadech najíti mohau. Jak pak ale to předvídají zvířátka nerozumná? Lidé to posud

nevyskaumali: kdyby ptáci mluviti uměli, snad by nám to řekli. Tušíme ale, že jim laskavý Stvořitel to vnuknutí vštěpil.

62. Hus a kačice (kačka).

Husy domácí chovají se hlavně pro péří. Častěji se podškubávají na prsau,na břichu a pod křídly. Jeden husa dává do roka čtvrť libry peří a dva loty prachu (pápeří). Krmívá se také na sádlo (mast). Brky z křídel na péra se potřebují. Husy milují čistau vodu, a rády po rybníkách plovají. K tomu jsau jejich prsty spojeny kožkau. Takovau blánu meziprstovau mají také jiní ptáci vodní. Husa velmi se bojí o mláďata, a proto syčí na mimojdaucí; na pastvišti vesele kejhá (gágá, gagotá), v hejně (krdlu) po cestě štěbetá.

Husy divoké jsau štíhlejší než domácí; zdržují se v hejnech po rybníkách a jezerách. V září a říjnu stěhují se do teplejších krajin.

Kačice mají krátké nohy, a ty jsau více na zadní částce jejich těla, a proto motavě chodí. Maso jejich jest chutné; péří prý nehřeje tak jako husí. Kachna neštítí se žádného žrádla a šplauhá se i v kalužích pro potravu; neb jest velmi žravá a nenasytná.

Kačice divoké hnízdí v rákosí, ve vrbách a v jiném prautí, a často z jedněch rybníků na jiné přelétají.

63. Čáp čili bohdal (bočan).

Čáp jest útlejší nežli husa, ale má velmi vysoké nohy, dlauhý krk a zobák. Tři prsty u nohau má blanau na polo srostlé, a tudíž nemůže se zanořiti do bahna. Pán Bůh jej stvořil tak, aby snadno lapati mohl hady, žáby, ještěrky, kobylky, myši a jiný škodlivý hmyz v kalužích a v bařinách. Za den spotřebuje devět i více žab. Hnízdo si dělá z prautí az drnu na věžích, na stromech okleštěných, na vrchu střech a za komínem.

V letě přebývá u nás, v srpnu se stěhuje za moře do teplé Afriky a nejvíce do Egypta, kdež naň čeká hojnost potravy na bahně, jež zanechává po sobě rozvodněná řeka Nil, když se opět vrací do svého řečiště. K nám se vrací čap v měsíci březnu. Rozzloben klapá zobákem. Vůbec jest ale krotké zvíře. Vrabcům a vlaštovkám přeje v štěrbinách starého hnízda svého příbytek.

Jednau přikradla se kočka po střeše ku hnízdu čápímu, aby ulovila vrabců, kteří se tam uhnízdili. Vrabčata pištěly strachem. Čáp s hořejšího hnízda pokojně se díval na kočku a pozoroval každé její hnutí: když pak skočiti chtěla na vrabčíka, klofnul ji svým zobákem tak, že se skoro omráčená svalila. Dal jí po-

učení, aby chytala raději myši, ptáky ale aby nechala na pokoji.

64. Ryby.

Ryby mají studenau krev, nedýchají plícemi, ale žábrami, a na místě nohau neb křídel mají plautve, spůsobené ku plování. Šupinami jsau přioděny, které se u některých vše-likými barvami lesknau.

V našich rybníkách žije kapr, štika, karas, lín, okaun; v potokách pstruh a malé mřenky; v řekách také uhoř, sumec, losos.

Nakládané k nám se dostávají z pomořských krajin sledi (herinci) a sušené tresky (štokfiše).

65. Hmyz.

Ke hmyzu se počítají: Žižaly, hausenky, červi, včely, mušky, komáři, moli, škvoři, mravenci, motýli, kobylky a brauci všelikerého spůsobu.

Ale k čemu jsau na světě škodliví živočichové? — Nemylme se, a neprohřešujme se proti maudrosti Boží! Není všecko jen pro člověka. Pán Bůh opatřuje také jiná stvoření. Větší díl hmyzu slauží ptákům za potravu. Červi hedvábní a včely jsau však i lidem

užiteční. Pijavic potřebujeme v nemocích, když má někdo krev zapálenau.

Včela a mraveneček slauží také vám, dítky, za příklad neunavené a stálé pilnosti.

(Cte se bájka: Čmel a včela, a povídka 81. Mravenec).

66. Čmel a včela.

Bylo jaro a jasný den, včelky z aulu letěly ven; s květu na květ sedaly, plástve medu dělaly. Náhle něco zahučelo, nedaleko zabručelo; — hluče přiletěl medojedný čmel, a do hádky hned se dal, včeličkám se vysmíval: „Hej, včeličky, jak se máte? Hubené (zchudlé) jste! jíte-li jed? Kam pak asi svůj dáváte pracně udělaný med?“ Včelka jedna se zastaví, čmelákovi odpoví: „„Ovšem že vy, čmeli, o mnoho jste tlustější, a proto také bujnější, než my malé včely; ale páni strýcové, jste vy břichopáskové, zvyklí sami všecko sníst! To však nedělá vám čest. Lidem přáti, méně jísti, obyčej to včelek jest.““ — Po ní čmel zahovoří: „Blázen, kdo se tak moří! Med i vosk lidem-li dáte, co-že samy z práce máte?“ — Na to dobrá včela tak odpověděla: „„Radost jistě velkau máme, když té naší píce nemocným poskytujíce, ku zdraví jim pomáháme; v kostele též ku chvále Boží voskové svíce

pěkně hoří!““ — Tomu čmel se bujně smál a včeličky ptal se dál: „A kdo vám dá v zimě žráti, když nemůžete ven se bráti?“ — Na to praví sobcovi včelička čmelákovi: „„Kdo jinému také přeje, toho druzí neopustí; i nech cokoliv se děje, Bůh naň bídy nedopustí.““ — Včelkau zahanbený čmel bručе dále odletěl. — Včely měly medu dosti, vosku také do hojnosti; každý aul užitku dal, hospodář se radoval. — Po příhodě této přišlo druhé léto; bylo velmi deštivo, mlhavo a mrazivo. Pracovité včely málo který den sotva mohly ven, málo medu měly. — Hospodář to dobře věděl, pročež pomoci jim hleděl; zarmaucené dělničky potěšoval včeličky: „Málo medu, málo máte, nyní já vám medu dám; vy mi ho zas jindy dáte, když ho nebudu mít sám.“ Tak byly včelky opatřeny, od hladu v zimě ochráněny. Ale co si počal asi čmelák v ony smutné časy? Hladu velmi mnoho snášel; nikdo mu jíst nepřinášel; zhubeněl a oslábnul a konečně zahynul.

67. Kocaurek a veverka.

Ondy v dobré hodině našel Maurek, mladičký kocaurek, ořech v šupině. K mlsání nelíný kausne do šupiny, a hned ořech odhodí, a to s hněvem prohodí: „Fí, to hořké jako jed! to se nehodí mi za oběd!“ — Po rozmrzelém kocaurku ořech našla veverka, a ta čiperka

hned ho béře do pazaurku, kauše, šupinu olaupá, kausne do škořápky, až to chraupá. „Co to? Kámen? Kámen těžší bývá. Anebo ten tvrdý výlupek ještě něco v sobě skrývá? A to snad mi bude vděk. Lehký jest a zdá se dutý býti. Mám se dáti odstrašiti hořkau šupinau a tvrdau škořepinau? K čemu pak mám zaubek zdravý? Co v něm vězí, zkusím na krátce: s chutí dám se do práce!“ — Vesele to veveřice praví, lauskne, opět lauskne, a hle, chutné jadérko vylauskne. — Kdo byl maudřejší, a kdo lenivější?

68. Borový stromeček.

Borový stromek v zeleném háji v lednu i v máji od hlavy do paty z jehličí měl šaty. Na ně si častěji stěžoval; onehdy hlasitě žaloval: „Všickni sausedé moji mají listí zelené, hebaunce uhlazené: já jen mám jehly pichlavé a špendlíky žlutavé; každý se mne bojí. Bodej by zejtra ráno listí zlaté bylo mi dáno!“

Na noc usne stromeček a požívá spáneček: a hle, ráno stal se div; přebohaté listí zlaté staví stromek na odiv. Vesele výská, vesele jásá, a po háji pyšně hlásá: „Teď se mi, sausedé, nevyrovnáte; vy jen sprosté listí máte: já mám přebohaté šaty zlaté!“

Zapadá slunce za horami, žebrák se béře hauštinami; pytel má veliký z zadu, napřed

vausatau bradu. Vida zlato se zasměje; nekupuje, olupuje. Darmo stromek prosí, škůdce neuprosí: vausáč nedbá na to, do pytle schová zlato, a bohatý nenadále s pytlem béře se dále.

Stromeček se do pláče dá, srdce mu žalem usedá: „Ach," praví, „teď se stydím, docela holý sám se vidím. Bodej by jen zejtra ráno listí ze skla bylo mi dáno!"

Na noc usne stromeček a požívá spáneček. A hle ráno stal se div; stromek staví na odiv listí skleněné, krásně barvené, na sebe se dívá, jiným stromkům se vysmívá, a po háji pauští hlas: „Aj kdo z vás šaty má jako já, pěkné skleněné, krásně barvené!"

Dokud slunéčko jasně svítí, stromek až milo se třpytí: než nastojte, vítr nastane, lesem prudce provane, přiletí jako blesk a hrom tam, kde se pyšní skleněný strom, a hned listí skleněné v trávě leží roztříštěné.

Stromek se do pláče dá, srdce mu žalem usedá: „Ach," praví, „teď se stydím, celý porauchaný sám se vidím. Bodej by jen zejtra ráno listí hebčejší bylo mi dáno!"

V noci stromeček vyspává, ráno časněji povstává, a hned oči smutné čistí; dostal zelené, hebaunké listí. Znovu pauští hlas, a se vychlaubá zas: „Hleďte, všem se vám nyní vyrovnám; jako vy mám listí zelené, hebaunce uhlazené!"

Ledva to dopoví stromeček borový, koza přichází bradatá, a s ní mlsná kůzlata. Všickni se vůkol umístí, a snědí hebaunké listí.

„Ach má žádost skoro mne zničí! nechci již bohaté listí zlaté, ani skleněné, ani obarvené, ani hebounké zelené: chci jenom mé jehličí!“

Smutné stromkovo usnutí, smutné bylo i procítnutí. Když ale ve dne na sebe se dívá, vesele z novu se pousmívá.

V háji slyšeti hlasitý smích, stromeček ale zůstal tich. Více se nechlubil a slova nemluvil.

Proč ale v háji stromy se smály, jenž tam na blízku stály? Podivnau mocí stromeček v noci od hlavy do paty dostal zas nové šaty. Jaké pak asi? Listí jehličí; a ty nosí na věčné časy. A kdo tomu nevěří, nech si cestu naměří do háječku; najde tam samé špendličí na borečku.

69. Bezzubá kočka a slepý pes.

„Naše stará kočka není k ničemu; všady plno myší, a ona si jich nevšímá. Utopím ji!“ pravil saused Dolan. Ale manželka jeho se přimlauvala: „Nech jí na živě!“ „Jak ji postihnu, utopím ji,“ opakoval hněvivý hospodář a vyšel na pole. Kočka jakoby byla rozuměla, co mluvil, smutně vylezla zpod postele, a když

Dolanova odevřela dvéře, vyšla ze světnice a venku žalostně zamňaukla. Hospodyně ji politovala: „Ubohé zvíře!“

U Hořejších měli starého psa; ale pan Hořejší pravil: „Náš pes je slepý a hluchý; štěká, když není potřebí, a ticho lenoší, kdy by štěkati měl. Zardausím ho!“ — Paní Hořejší se přimlauvala: „Nečiň toho! slaužil nám dlauho!“ — „Oběsím ho, jak mile ho zastihnu!“ pravil Hořejší a vyšel z domu. Pes ležel v kautě pod lavicí, a jakoby byl, vyrozuměl co pan Hořejší učiniti chtěl, vstal a zakňučel; a když paní Hořejší odevřela dvéře, vrávoral ven.

V lese našli se Dolanovic kočka a Hořejších pes. Nebývali prvé spolu přátelé: ale v lese bylo jinak. Posadili se oba u jalovce a stěžovali si na nevděčné lidi.

Kočka naříkala: „Pět let jsem chytala myši, a ochraňovala ode škody stodolu, zásobnau komoru, sklep a kuchyni. Nebylo kautečku, kterého bych nebyla prolezla třikráte za den a noc. Myši ani nebylo cítit u nás. I v posledním čase, když mi do jednoho vypadaly zuby, myši bály se mne a utíkaly, kdekoli mne zahlédly. Až doposavád jsem byla v domě užitečná, a pravda nebylo, co mi domácí vyčítali, že jsem darmožrautem. Od nějakého času nedopřálo se mi, čehož nikdo užiti nemůže, ani oblíznutí

mísek, a dnes dokonce chtěl hospodář mne utopiti. Hospodyně se sice za mne přimlauvala: ale slovo její neuchlácholilo hněv lakomého muže. Na štěstí nespatřil mne ukrutný člověk: jinak bylo by veta po mně! Z milosrdenství jen odevřela mi hospodyně dvéře a já zaběhla sem do lesa, kde zahynu hladem!“

Ještě delší a hořčejší bylo naříkání psovo: „Dlauho bych musel vypravovati, kdybych ti měl povědĕti všecko, co jsem já za svého živobytí zkaušel a trpěl. Tys alespoň užila tepla v kruté zimě: já ubohý sotva kdy jsem pod střechu přišel! Na jaře jsem husy honil, aby neplenily osení, v létě jsem na poli snopy a mandele hlídal, v podzim zahradu, v zimě dvůr. Jakého to bývalo běhání a pachtění! A za všecko se mi dostala po každý den lecjaká strava, v neděli ledabylá kost! V širém poli trápila mne žízeň, jazyk můj prahnul, k vodě bylo daleko, a kdykoliv jsem dále někam odběhnul, abych se napil, býval jsem bit, proto že jsem prý se taulal. Často jsem na mezi trávu hryzal a jednau, když nedaleko vyskočil mladý zajíček, myslil jsem, že bych si mohl ním zahnati hlad: ale trest byl v zápětí; vida mne myslivec, postřelil mne a já půl léta pořád kulhal. A jakého bylo nebezpečenství v zimě! Náš dvůr leží u lesa, z kterého

vycházejí lišky a hledí, jakby se dostaly do kurníků. Já bdíval celé nocí a často s lišákem notně jsem se porval. Jindy chtěli cizí lidé přelézti do našeho dvora, i hodili mi kus líbezně vonící pečeně: já se toho pokušení ani nedotknul a štěkal jsem tak dlauho, až byli pacholci vzhůru a zahnali zloděje. Stálým bděním vyhleděl jsem si oči v noční mrákotě a stěkával jsem od té doby, jak mile co zašustlo: hospodář mne zbil, že prý jsem ho nadarmo ze spaní vyvolal. A když podruhé od strany sausedovy zloděj se nám do komory dostal, byl jsem také bit, že prý jsem neštěkal! A nyní měl jsem uškrcen býti, že jsem oslepnul! O jak ohavní jsau lidé ti nemilosrdní, kteří zapomínají na minulé dobré a věrné služby."

70. Co jest bájka?

„Divná věc; zde čteme, že mluvili kocaurek, veverka, pes, kočka, ba i borový stromeček. To není pravda! kdož pak slyšel mluviti zvířata anebo stromy!"

To snadno řekne někdo z vás, mladých čtenářů. Ovšem jest jen vymyšlená povídka neboli bájka, když se uvádějí zvířata, že mluví: ale to se povídá v podobenství.

Zvířata mají rozličné způsoby a vášně. Praví se: Kočka jest mlsná, veverka čiperná, veselá, medvěd mrzutý, lenivý, kůň bujný, pes věrný, opatrný, liška chytrá, vlk dravý, zajíc bázlivý, ovce tichá. Zvířata nemohau býti jinačí. Lidé ale mají rozum; ke zlému nikdo jich nutiti nemůže: a předce se někdy nemaudře a nepěkně chovají. O takých lidech mluví se ve příslovích: Chodí jako ovce a trká jako beran. Má zaječí srdce. Bude z něho hospodař, jako z kozla zahradník. –

Dobrá bájka jest podobná ořechu; jako v šupině a skořepině zavřené má v sobě jádro pravdy — maudré naučení.

Čemu nás učí bájka o kocaurku a o veverce? Kteří lidé jsau podobni borovému stromečku? Jak se zachoval hospodář ke svému věrnému starému psu?

Ještě většího hříchu se dopauští, kdo se nad věrnými služebníky v starosti jejich nesmiluje.

71. Rostliny.

Rostliny nemohau se tak pohybovati jako zvířata. Jsau ustáleny na jistém místě, berau ze země a z povětří svau potravu a rostau. Největší rostliny jsau stromy.

Stromy rostau ze semena. Semeno v zemi klíčí a pauští kořeny; vzhůru vyžene peň (kmen), a rozděluje se pak na větve, haluze a konáry; ty mají pupence, a z pupenců vypučí listí a květ; z květu se nasazuje ovoce, které opět dává semeno.

Ovocné stromy jádrové jsau: jabloně, hrušky; peckové čili kostkové: třešně, višně, slivy, švestky, turanče, broskve.

Křoví jest menší než stromoví; vyrůstá v hustějších prutech od kořene. Ku křovinám počítá se réva (vinná), revis (rybis), angrešt, (meruzálka, měchaunka čili mochynka), lískový ořech.

Lesné stromy dávají nám palivo k topení, a dříví na stavění (stavivo),

jako dub, buk, javor, sosna, jedle, smrk, bříza, topol, olše a jiné.

Menší rostliny jmenujeme vůbec byliny.

Mnohé poskytují výborné léky; některé jsau jedovaté: ale i ty se připravují v lékárnách, a pomáhají v nebezpečných nemocech.

V zahradách sázíme zeleniny: mrkev, bílau a červenau řepu, burák, špenát, celer (zeler), cibuli, česnek, okůrky, melauny (dýně), salát, kapustu, zelí, křen, (chřen).

Pro potravu lidskau nejvýdatnější jest obilí. Zrno obilné vyhání ze sebe slaupek a stéblo s klasem, a klas chová v sobě mnoho nových zrn. — Víte-li pak jmenovati ten dar Boží, z kterého se dělá chléb? a z čeho se pekau koláče a livance (dolky, smaženiny)? z čeho se vaří pivo? a který jest koňům nejmilejší obrok?

Dobré vařivo lidem jest hrách, čočka a boby.

Ku potěšení svému sázíme také květiny: fialy, macešky, narcisky, tulipány, růže, lilie.

Milé jsau nám také polní a luční kvítky: charpa, slzička, zvonečky, petrklíč čili prvosenka, konvalinka, potočník čili pomněnka.

72. Nerosty.

Ze země kopáme hlínu, písek, vápno, kamení, rudy, sůl, síru, uhlí a jine kopaniny. Tyto se vůbec nazývají nerosty. Co z těch věcí potřebujeme na stavení? Co ku palivu?

Rudy se v ohni rozpauštějí; a že se kovati dají, nazýváme je kovy. Z kovů jsau nejvzácnější: zlato, stříbro a platina (bílé zlato); méně vzácné jsau: železo, měď, cín, olovo, rtuť.

Z čeho se dělají motyky, lopaty, kladiva, sekery, radlice, ráfy na kola, píly, zámky a t. d.? Který kov je tedy nám nejvíce ku potřebě a k užitku? Z jakých kovů se razí peníze?

73. Krajiny. Díly světa. Moře. Řeky.

Vycházíte někdy s rodiči neb přátely svými z místa svého narození. Přijdete-li na vyšší kopec, poohledne-

te se vůkol, a pozorujte, co všecko vidíte, — roviny, pole, údolí, lauky, lesy, pahorky, a v dálce i vysoké hory. Porůznu viděti dvory, dědiny, vesnice a někde i města; a ty dvory, vsi a města mají svá vlastní jmena. Tak poznáte okolí svého domova.

Jdete-li dále, projdete celý kraj, a kdybyste ještě dále přes hory a doly šli, projdete celau krajinu, a přijdete zase do jiné krajiny, do cizí země. Na konci přijdete k moři. k té vodě, která je velmi, velmi dlauhá a široká, a do které tekau všecky prameny, potoky a řeky.

Země se dělí na pět dílů, tak řečené díly světa, totiž Evropu, Asii, Afriku, Ameriku, Australii. Všecky tyto díly světa obtéká moře, jehož části rozličná jména mají.

Z říše rakauské teče do Černého moře veliká řeka Dunaj a řeka Dněster; do moře Adriatického (Jaderského) Pád a Adyže čili Eč; do moře Severního (Německého) Labe, do moře Východního (Baltického) Odra a Visla.

Do Dunaje tekau řeky: Morava, Váh, Hron a Tisa.

74. Části Rakauské říše.

Hlavní město říše Rakauské jest Vídeň. Tam přebývá Císař Pán a nejvyšší úřadové jeho. Okolo Vídně leží: Dolní Rakausy: k východu Uhry (hlavní město Budin a Pešt) a Sedmihrady (hlavní město Sibin); na západ Horní Rakausy (hlavní město Linec), Salcbursko (hlavní město Salcburk) a Tyroly (hlavní město Inšpruk).

Ke straně půlnoční (severní): Čechy (hlavní město Praha), Morava (hlavní město Brno), Slezko (hlavní město Opava), Krakovsko (hlavní město Krakov), Halič (hlavní město Lvov), Bukovina (hlavní město Černovice).

Ku straně poledni (jižní): Benátky (hlavní město Benátky), Korutany (hlavní město Celovec), Krajinsko (hlavní město Lubláň), Štyrsko (hlavní město Hradec), Přímoří (hlavní město Terst), Dalmacie (hlavní město Zader), Charvaty (hlavní město Záhřeb), Slavonie (hlavní město Osek), Vojvodství srbské (hlavní města Temešvár) a Hranice vojenská.

Na jižní straně táhnau se vysoké hory Alpy, po severní straně Uher hory Ta-

try, mezi Moravau a Čechy Žďárské hory.

Čechy pak zavřeny jsau horami Krkonošskými, Krušnými a Šumavau.

75. Den a noc.

Noc a den se stále po sobě střídají. Den jest světlý, noc tmavá. Milé jest podívání na východ slunce. Nejprvé se šeří, z ponenáhla svítá; jasná záře ohlašuje příchod slunce, které pak jako ohnivá kaule na oblohu pořád výše a výše vystupuje.

Oblak slunci zacláni; a když vítr oblaky přehání, běhá stín jejich po polích. Každé neprůhledné tělo (hmota) nechává za sebau stín. Mezi jitrem a večerem jest poledne. Kdy za dne bývá stín nejkratší, kdy nejdelší!

Při západu slunce bývají někdy červánky, konce oblaků vyhlížejí tehdáž jakoby byly zlatem obraubeny. Jak mile zajde slunce, ubývá denního světla; mrká, tmí se; po večeru nastává noc. Po práci lidé odpočívají. Poklid a spaní jich posiluje.

I jiní živočichové spějí. Jen šelmy dravé opauštějí v noci brlohy své a vycházejí na laupež. Těm podobni jsau lidé zlí, kteří vycházejí v čas noční, aby se do příbytkŭ lidských vlaudili a kradli. Bodejby raději

ve dne poctivě pracovali! bodejby přemýšleli o zvelebení řemesla neb živnosti své!

Jako v poli tiché ovčičky, po nebi se pasau hvězdičky; jako pastýř měsíček je vodi. Jedna druhé nepřekáží, jedna druhau neuráží, každá po své cestě chodi. Zdali hvězdám vy se podobáte? zdaž vy, žáci, o pořádek dbáte?

76. Jaro.

V měsíci březnu počíná se jaro. Slunce vychází o šesté hodině ráno a zapadá v tutéž hodinu na večer. Den a noc jsau sobě rovny, což nazýváme rovnodennost. Slunce hřeje, mrazy z ponenáhla přestávají; tráva a obilí ozimné se zelenati počíná. Fiala a jiné kvítky jarní zakvítají. Stromy dostávají mízu, větvičky se pučí, a v květnu rozvíjejí se v listí a květ. Skřivánci první vyletují k obloze a obveselují lid svým srdečným prozpěvováním. Přeletaví ptáci vracejí se z teplejších krajů, hnízda dělají a vajíčka kladau, z kterých se mladí ptáčkové líhnau. Na lukách, v polích a zahradách práce se počínají. Lauky se uklízejí, krtičí kopky se rozhrabávají. Oráč oře, rozsévač zasévá jarní pšenici a žito, ječmen, oves, hrách. Zahradník vysazuje stromy a přesazuje z paře-

nišť (z teplých hřádek) na záhony vseliké zeliny. Včelař přehlédá včeličky a otvírá jim auly. Po řekách ledu sproštěných plaví se dřevo v polenách a vorech. Kamkoli kdo patří, hýbe se všecko v užitečné práci.

(Po tom čtení žáci se učí zpívati píseň májovau, 84.)

77. Léto.

Léto se počíná dvacátým prvním dnem měsíce června. Den ten jest nejdelší, noc nejkratší. V té míře, jak se naše země s počátku zimy ke slunci obracela, tak se z ponenáhla od něho odvracuje. Dozralá první trava lučná se kosí. Přívalné deště o svatém Janu Křestiteli posiluji novau trávu, která sluje pak otava. Klasy obilné se plní a zrají. Kosci a ženci přiklepávají kosy a srpy, a kosí pak a žnau dozralé obilí, svazují je do snopů, kladau do mandelů (hromádek, křížů) a rolník odváží požehnanau úrodu do stodoly vyprázděné. Po strništich pasau se stáda dobytka, a hejno (krděl) husí vesele kejhá (gágá) že se dočkalo pastvy. O žních praví se, že jest ruka Boží otevřena; chudobným pracovati nemohaucím zde i tam dobrý rolník daruje snop z požehnání Božího.

K občerstvení člověka dozrává již také ovoce letní: třešně, višně, slivy, dětské lahůdky jahody, a Boží dárek pro chudobných, hauby

78. Podzimek neboli jeseň.

Jeseň též má své dary. V měsíci září česá (obírá) se ovoce podzimní a zimní, na vinicích sbírají hrozny a lisují (vytlačují) víno. S polí se klidí řepa, hlavaté zelí (kapusta). Z lesů se vozí zásoba dřeva na zimu. Rolník zasévá pšenici a žito. Na rozdíl od obilí setého na jaře, které se jmenuje jař (jařina), říkáme podzimnímu osení ozim (ozimina); tato dozrává teprvé v roce následujícím.

Za starodávna zapalovali také strniště; odtud pochází jmeno úhor, jakoby kdo řekl: uhořelé pole. Znamenali tehdáž, že se tak pole posiluje. Za vlhkého počasí dávají hospodáři popel házet na mladau jetelinu, a ta pak bujně roste.

79. Zima.

O vánocích počíná se zima, a trvá až do jara druhého roku. Jako na počátku léta noci, tak jsau na počátku zimy dni nejkratší. Slunce neskoro vychází a časně zapadá. Povětří jest obyčejně studené. Voda zamrzá; místo deště padá s oblaků sníh a pokrývá střechy domů, ulice, cesty a pole. Za jasných a mrazivých dnů obalí se stromoví jinovatkau, která se na slunci pěkně leskne a duhovými barvami mění, jakoby skleněná byla. Jinovatka je vlastně zmrzlá rosa. Skleněné tabule v oknách potahují se

podobnau jinovatinau; teplé páry ve světnici srážejí se na studeném skle a proměňuji se v ony pěkné ledovité obrázky všelikých rostlin a listů. Tkadlci móru a damašku spatřují někdy na zamrzlých oknech pěknější vzorky, nežby je sami vykresliti a do hedvábné latky vetkati dovedli. Taková jsau zimní kvítka, která se z ledu dělají když jiné svadlé a skřehlé kvití pod sněhem jako pohrobené leží.

Když jest noc nejdelší, slavíme památku narození Pána našeho Ježíše Krista. V chrámích se zpívá radostná píseň: „Narodil se Kristus Pán, veselme se! Z růže kvítek vykvětl nám, radujme se!“ a t. d.

V zimě odpočívá země, a probuzuje se ze sna svého teprvé, když Stvořitel jarnímu větru váti dává. Probuzení to na jaře podobno jest našemu budaucimu vzkříšení z hrobu. Nabožní naši předkové zpívávali o Velikonoci: „Vše obživlo stvoření skrze Páně vzkříšení!“

80. Čas.

Do roka počítame 365 dni. Přestupný rok — každý čtvrtý — má o den více. Den má 24 hodin, a hodina 60 minut. Ze slabikáře víme, kolik dní se čítá do téhodne. Umíme také jmenovati dni a měsíce, jak po sobě následují. Březen, duben a květen jsau měsíce

jarní, červen, červenec a srpen letní; září, říjen a listopad podzimní; prosinec, leden a únor zimní.

V kterém měsíci připadají vánoce? Kterým dnem počíná se nový rok?

V kalendářích jsau všecky dni do roka vyznamenány. Na každý den, kromě svátků výročných, připadá památka nějakého svatého, aneb o zvelebení církve Kristovy zaslaužilého muže.

Lidé vymyslili všeliké nástroje k měření času. Známe hodiny stojací, visací, opakovací, bicí, pověžní a kapesní hodinky. K čemu jsau na ciferníku ručky? —

Živobytí člověka netrvá vždy rovně. Umírají děti, chlapci, mladíci, muži i starci. Věk náš jest buď kratší neb delší. Nevíme, kdy nás Bůh povolá na věčnost. Připravujme se na tu pauť do života věčného!

Čas nemrhejme zahálkau!
Zejtra, zejtra, neříkejme:
Dnes, co možno, vykonejme!

81. Píseň ranní.

Bůh nám stvořil slunce krásné, světu dal to světlo jasné; i mně dává dost radostí, když splním své povinnosti. Po tmě noční nastal den, občerstvil mne tichý sen. Od nehody Bůh

svau mocí ochránil mne v této nocí; vesel jsem a zdráv se cítím, proto s celým živobytím Bohu se obětuji, díky jemu věnuji.

Přísloví.

S Bohem čiňme počátek, bude dobrý pořádek. Bez Boha co dobrého činiti nelze. Boha vzývej, a ruce přidej! Kdo ráno vstává, Bůh mu požehnává.

82. Večerní.

(Času letního.)

Slunko se již skrývá, večer rosau zmývá travičku i květiny; zvonu hlasné znění vyzývá k modlení a volá do dědiny. Čeládka po práci s pole se navrací a činí děkování Bohu již s potěchau, berauc se k oddechu po denním namáhání.

Bože, spasena mne učiň pro jméno své (Žalm 54, 3). U večer, i ráno, též o poledni modliti se budu, a vyslyší hlas můj. (Žalm 55, 18.)

83. Holubička.

Sotva bílý den zasvítá, holubice v polích lítá; lítá, nelení tam po osení, a již v ranní době hledá pokrm sobě. A když najde tam zrnéčko, zaplesá její srdéčko. Mine hodina. Nezapomíná holubice matka na svá holaubátka. Prázdná domů nepřiletí; pokrm nese pro své děti. Děti čekají a zavrkají, když se jejich máti nazpět domů vrátí.

Více než ta holubinka pečuje o mne matinka; práce, starosti snášívá dosti, milujíc mne vraucně posud i budaucně.

84. Píseň májová.

Zas slunéčko teplé hřeje, zas na nás se s hůry směje, a po dlauhém spánku všecko zas okřeje. Vítej, máji, vítej, jasně nám zasvítej!

Vítej modrá fialinko, libovonná ty květinko, a pod hájem vítej, pěkná konvalinko! Vítej máji, vítej, věnce nám uplítej!

Kdy tak líbě, jako v máji, zpívá ptactvo v stinném háji? Tu se každý

myslí býti v saném ráji. Vítej máji, vítej, dlauho nám zakvítej!

O by stále nás těšila krása máje ušlechtilá! Ale rozkoš máje není trvánlivá. Vítej máji, vítej, krásně nám zakvítej!

---

85. Pasačka.

Paste se, hausata, roste vám travička, travičku vám chová nebeská rosička. Hudě hej, hejhej, hejsa, hej!

Do žita, pšenice na škodu nechoďte, a vy větší menších ke zlému nesvoďte. Hudě hej, hejhej, hejsa, hej!

Neposlechnete-li, pozdvihnu metličku, potrestám pak přísně svévolnau hlavičku. Hudě hej, hejhej, hejsa, hej!

V blátě se nebrodiž, hausátko žluťaučké, hledej bystré vody, bys bylo čistaučké. Hudě hej, hejhej, hejsa, hej!

Hezaunká, rozmilá budeš pak husička, pomůže ke zrůstu zelená travička. Hudě hej, hejhej, hejsa, hej!

K užitku poslaužíš nám tvé bílé péří; snad i pečenku nám daruješ k večeři. Hudě hej, hejhej, hejsa, hej!

Paste se housata! až se napasete, pořádkem za sebau k domovu půjdete. Hudě hej, hejhej, hejsa, hej!

Housátka, veselé děláte štěbety, a však nedělejte mrzuté klevety! Hudě hej, hejhej, hejsa, hej!

86. Hra na vojáky.

Tluče bubeníček, tluče na buben, a svolává chlapce: Chlapci, pojďte ven! zahrajem si na vojáky, máme lesklau zbraň s bodáky! Hola, hura, hej, nikdo nemeškej!

Vezměte své tašky a své ručnice, připněte si k boku ostré šavlice! Zahrajem si na vojáky, máme lesklau zbraň s bodáky! Hola, hura, hej, nikdo nemeškej!

Do řady se stavme, malí vojáci, však budeme někdy hodní jonáci! Zahrajem si na vojáky, máme lesklau zbraň s bodáky! Hola, hura, hej, nikdo nemeškej!

Tam je břeh u cesty, ai to pevný hrad, máme ho dobyti, nehleďme útrat! Zahrajem si na vojáky, máme lesklau

zbraň s bodáky! Hola, hura, hej, nikdo nemeškej!

Tam stojí bodláčí: hej na ně dolů! Těm my posekáme hlavy pospolu! Zahrajem si na vojáky, máme lesklau zbraň s bodáky! Hola, hura, hej, nikdo nemeškej!

Utíká nepřítel, má před námi strach; snad to jen zajíček; kulku sem a prach! Zahrajem si na vojáky, máme lesklau zbraň s bodáky! Hola, hura, hej nikdo nemeškej!

Sedě teď na kopci stříhá ušima, snad se nám vysmívá ta čtveračina? Zahrajem si na vojáky, máme lesklau zbraň s bodáky! Hola, hura, hej, nikdo nemeškej!

Hned ho potrestáme, neuteče zdráv; střelme na zajíce, zbroj přiložme: paf! Zahrajem si na vojáky, máme lesklau zbraň s bodáky! Hola, hura, hej, nikdo nemeškej!

Přemohli jsme svého již nepřítele: vítězi se vraťme k domovu směle! Zahrajem si na vojáky, máme lesklau zbraň s bodáky! Hola, hura, hej, nikdo nemeškej!

87. Přísloví.

Počátek maudrostí bázeň Boží.
Kdo se Boha bojí, pevně stojí.
Proti Bohu nic nemohu.
Bůh rozum lidský převyšuje.
Co není z Boha, nepotrvá.
Bůh je vysoko a vidí daleko.
Bůh vidí, kdo koho šidí.
Chudobnému Bůh není chudobný.

Cvičení a zkušení dávají umění.
Člověk se nikdy nepřeučí.
Kdo chce žíti, má prv síti.
Kdo chce mnoho, nemívá nic.
Po práci jídlo chutná.
Kdo chce chleba, pracuj, co je třeba.
Kdo dělá, vydělá. — Kdo robí, vyrobí
Lenivá ruka holé neštěstí.
Dobrý počátek půl práce.
Práce kvapná není platná.
Mladí ležáci, staří žebráci.
Kdes nepoložil, neber.
Lépe dáti nežli bráti.
Přej a bude ti přáno.
Kdo ze svého uděluje,
tomu Pán Bůh naděluje.

Proti krvi své bojuje,
kdokoli vlast nemiluje.
Kdo se za svůj jazyk stydí,
hoden potupy všech lidí.
Lepší: Varuj se! nežli: Neboj se!
Kde není kázně, tam není bázně.
Mladý lhář, starý zloděj.
Ohně nelze upáliti;
vody utopiti, pravdě zahynauti.
Jaký rozum, taková řeč.
Kdo snům věří, stín lapá.
Kdo jinému jámu kopá, sám do ní upadá.
Poctivost trvá na věčnost.
Buď ctnostný, budeš šťastný!

88 Hádanky.

Pěkný jsem panáček, pestrý mám kabátek, udatně vím bojovat, nepříteli vzdorovat. Nosem se jen bráním, až do krve raním. Posel nejsem, jiných vodím; s ostruhami pěšky chodím. Hřeben sic na hlavě mám, ale sám se nečesám. Stoje sladce spím, s ponocnými bdím, s nimi také zpívám a lidi budívám, nový den ohlašuji. Hádej, jak se jmenuji?

Aneb: Vlasy nemá, hřben nosí, ostrožky má, chodí bosý; ostrožkami nebřinká si místo toho zazpívá si.

Beznohý, předc pomálu lezu na strom, na skálu; ačkoli dva růžky vám, nikoho nepotrkám; jsau na růžkách oči mé, když ven vystrkuji je. Co jsem, to ti zvěstuji, bys znal, jak se jmenuji. Já jsem domkář malý, domek mám ze skály, v němžto sice přebývám, však když z místa se hýbám, dům vždy sebau vezu, a v něj snadno vlezu.

Aneb: Růžky mělo a neklalo, sem a tam se přemítalo, předce doma zůstávalo.

Čtyry nohy, čtyry rohy mám: a však nechodím, ni netrkám. Hřbet můj bezhlavý přináší potravy; lidé v poledne poctívají mne, ačkoli jen slaužím a po cti netaužím; okolo mne se stavuje a mně věrně přisluhuje více menších služebníků, samých hezkých čtvernožníků.

Aneb: Na zemi lípa, na lípě konopa, na konopě hlína, na hlíně zelina, v zelině slanina.

Neveliké zvíře vysedává v díře; na hlavě má růžky, v rukách drží nůžky; tvrdý mívá kabátek, chodívá vždy nazpátek.

Saukám si tenké, tenaunké nitě,
pletu si z nití hebaunké sítě;
rybám pokoj dám, to ti povím,
jen si bzučicí ptáčky lovím.

Aneb: Bez krosen a bez vřeténka napředu, natkám do tenka, bez zbroje si zapoluji, bez rozumu prorokuji,

---

Já jsem malý vojáček mám přeostrý bodáček; v létě táhnu každý den z našeho táboru ven; v poli sbírám kořisti z květů krásných a z listí; sladkau laupež sklizuji, komůrky naplňuji; stavím zámky hranaté pro zástupy bohaté. V zimě tábor si chráním a od nepřátel bráním.

---

89. Hymna národní.

1. Zachovej nám, Hospodine,
Císaře a naší zem!
Dej ať z víry moc Mu plyne,
ať je maudrým vladařem!
Hajme vždy koruny Jeho
proti nepřátelům všem:
osud trůnu Habsburského
Rakauska jest osudem.

2. Plňme věrně povinnosti,
chraňme právo počestně,
a když třeba, s ochotností
v boj se dejme statečně!
V paměti povděčné mějme
slávu vojska vítěznau,
jmění, krev i život dejme
za Císaře, za vlasť svau.

3. Čeho nabyl občan pilný,
vojín zbraní zastávej:
uměním a vědau silný
duch se zmáhej, jasně skvěj!
Bože! slávy rač popříti,
žehnej vlasti milené:
slunce Tvé nechť v míru svítí
na Rakausko blažené!

4. Stůjme k sobě každau chvíli:
svornosť jenom moci dá:
spojené kde vládnau síly,
snadno vše se vykoná.
Když se ruka k ruce vine,
pak se dílo podaří;
říš Rakauská nepomine:
sláva vlasti, Císaři!

Počátky

mluvnice a pravopisu.

Správně mluv i piš!

O písmenách.

Samohlásky.

1. Písmeny vidíme, hlásky jejich vyslovujeme. Hlásky: *i, e, a, o, u, y* jsou samohlásky. Každá samohláska má sama o sobě svůj hlas.

Pozorujte, jak jsou tyto hlásky psány: *i, e,* jsau úzké písmeny; říkáme jim také úzké samohlásky; *a, o, u, y* jsau široké písmeny, anebo široké samohlásky.

Řekněte: Jakau samohlásku slyšíte ve slovech: rak, rok, rek, vaz, vez, viz, muž, maž, myš.

Úkol. Vypište z čítanky kde jste právě byli četli — tři slova se samohláskau *a*, tři se samohláskau *u*, a tři se samohláskau *o*.

2. Píšeme a čteme: Práh u domu, prach v úvoze; pás nebo opasek na peníze; pas průvodný list; pátá hodina, pata u nohy; vrána, pták, vraná barva.

Čárkovaná samohláska *a* vyslovuje se z dlauha — jest dlauhá; nečárkovaná vyslovuje se zkrátka, jest krátká samohláska.

Úkol. Vyhledejte a vypište z čítanky slova s čárkovaným — dlauhým *a*.

3. Píšeme a čítáme: Lékař léčí; jeleni se chytají do lečí; pekař peče, otcovská péče, malé dítě, pivo na mále.

Čárkované *é* vyslovuje se déle nežli *e* bez čárky.

Úkol. Vypište čtyry slova s čárkovaným *é* a 8 slov s nečárkovaným, krátkým *e*.

4. Píšeme a čteme: Sníh jest bílý, hodiny bily; medvěd jest líné zvíře, voda se line. Sluha čistí boty, neumí čísti.

Čárkované *í* v řeči se dlauží, *i* bez čárky se krátí.

Úkol Vypište čtyry slova s čárkovaným a 8 slov s nečárkovaným *i*.

5. Píšeme a čteme: Mlynář ve mlýně; vysoká věž, výška věže; vraný kůň, vrány, ptáci; mýto na silnici, nádobí bývá myto.

Pozorujte: V kterých slovech jest široké *ý* s čárkau, a v kterých jest *y* bez čárky, a řekněte: které slovo se vyslovuje dlauze, a které krátce?

Úkol. Vypište 5 slov s čárkovaným *ý* a tři slova s *y* bez čárky.

6. Píšeme: Řada stává **u** řady, císařské **ú**řady; **u**hořel, **ú**hor; umluvili se, stala se **ú**mluva. —

ú s čárkou je dlauhá, *u* bez čárky krátká samohláska.

Lépe se píše a říká: úroda, úřad, úkol, — než auroda, auřad, aukol.

Úkol. Vypište 8 slov s krátkým *u*.

7. **L**ože i l**ů**žko znamená postel. **K**olík a d**o**lík znamená něco menšího než k**ů**l a d**ů**l.

Samohláska *o* mění se někdy na *ů* s kraužkem a pak dlauze se vyslovuje.

Úkol. Napište z paměti slova s krátkým *o*; a pak vyhledejte slova s kraužkovaným *ů*.

8. Pamatujte si průpovídky o samohláskách:

Krátce samohláska pauhá,
S čárkau vysloví se z dlauha.
Čárkované í, é, á, ó, ú, ý,
Samohlásky dlauhé slují,
Krátké čárek nemají.

Jak *ú* s čárkau, tak *ů* s kraužkem vysloví se delším dauškem.

*

Dvojhlásky — Slabiky.

9. Píšeme: Aj co vidím! Ejhle člověk! Oj u vozu. Ou! hoi! voláme na koně. Auly včelné; auly, tatarské vesnice.

Pozorujte: Ve slovech: *aj, ej, oj,* platí *j* za samohláskou *i*, a vyslovuje se najednau se samohláskau *a, e, o.* Dvojhláska dělá slabiku.

Průpověd o dvojhláskách:

Za dvojhlásky naše známé:
Aj, ej, oj, uj uznáváme.
Cizí au, domácí au
Ústy vyřknu najednau.

Úkol. Vypište slova s dvojhláskau *au.*

Spoluhlásky. Slabiky.

10. Spoluhlásky jmenujeme tyto písmeny (litery):

b, c, č, d, ď, f, g, h, ch, j, k, l,
be, ce, če, de, dě, ef, ge, ha, cha, je, ka, el,
m, n, ň, p, r, ř, s, š, t, ť, v, z, ž,
em, en, eň, pe, er, eř, es, eš, te, tě, ve, zet, žet.

Spoluhlásky nemají hlasu samy o sobě, ale čítají se spolu s jinými hláskami ve slabikách. Pamatujte si průpověď o spoluhláskách:

Jméno litery jmenuji,
když na ni ukazuji.

Podle hlasu, ne dle jména,
spoluhláska bývá čtena.

11. Abeceda jest obyčejný pořádek písmen: a, b, c, č, d, ď, e, ě, f, g, h, ch, i, j, k, l, m, n, ň, o, p, qu, r, ř, s, š, t, ť, u, v, w, x, y, z, ž.

Qu a **x** jsau cizí písmeny; místo nich můžeme psáti: *kv* a *ks*, na příklad: Kvirín, Aleksander. — *W* se ponechává v německých osobných jménech: Walter, Wilhelm a t. d.

12. Rozeznáváme spoluhlásky:

p, b. Píšeme: Lípa strom; líbá ruku; uhřátý nepí! nikoho nelbí!

Úkol. Vyhledejte a napište slova se spoluhláskau *p*, a jiná s písmenem *b* *)

13. **f, v.** Fiala je modré, viola je bílé kvítko. Vari! jdi mi z cesty. Fary jsau domy, kde faráři přebývají.

Úkol. Vypište slova s písmenem *v*, a jiná s písmenem *f*.

14. **m, n.** Píšeme a čteme: Pán Bůh, pan otec; nyšpule.

Úkol. Napište z čítanky anebo z paměti slova s písmenem *m*, a jiná s písmenem *n*

15. **j, ě** (je ie). Píšeme: Mech (moch)

---

*) Aneb se slabikau: pa, pe, pi, po, pu, pá, pé, pi, — ba, be, bi, bo, bu, bá, bé, bí a t. d.

na skale; **měch** v kovárně (ve vyhni), **vez**, **věž**; **bez**, **běž**! lap**ě**ná myš, p**ě**na.

Úkol. Vypište slova s písmenem *j*, a jiná se slabikau *bě*, *vě*, *pě*, *mě*.

16. **ň.** Píšeme: La**ň**, da**ň**, neho**ň**! Viděl jsem pá**n**y; pá**n**i jsau v kanceláři; pa**n**í poraučí (rozkazuje) služce. Slovo Pá**n**ě.

Pozorujte: Před úzkými samohláskami: *i*, *í*, *ě* píše a čte se *n* jako *ň*.

Úkol. Vypisování několika slov s písmenem *ň*, neb se slabikau: *ně*, *ní*, *ni*.

17. **t**, **d**. Píšeme: **t**en **d**en; **t**ráva zelená, **d**ravá šelma; **t**ru len, **d**ru (laupám) hrách ze šupin; uhel **t**lí; kdo meška, **d**lí.

Úkol. Vypište slova s písmenem *t* a jiná s písmenem *d*.

18. **ť**, **ď**. Píšeme: Ptáčku le**ť**! dítě do očí hle**ď**! **t**ělo lidské; **d**ělo, z kterého se stříli; **d**ílo, co se **d**ělá; **t**íseň, kde je **t**ěsno; ho**d**ina, li**t**ina.

Před úzkými samohláskami *i*, *í*, *ě* čte se *t* jako *ť*, a *d* jako *ď*.

Úkol. Vyhledejte a vypište čtyry slova s písmenem *ť*, a tři s *ď*, aneb se slabikau *tě*, *ti*, *tí*, *dě*, *di*, *dí*.

19. **c**, **č**. U Slováků kozel sluje **c**áp; **č**áp je pták; říkají mu také bo**c**án. **C**ech, pořádek řemeslníků; **Č**ech, kdo se v **Č**echách narodil.

Úkol. Napište slova s písmenem *c* neb *č*.

20. **s, z.** Píšeme a čteme: Mí**s**a, nádoba; mí**z**a (mízga), šťáva v rostlinách. **S**eď! **z**eď; **Z**a**s**eli žito, **s**á**z**eli zelí.

Úkol. Napište několik slov s písmenem *s* neb *z*.

21. **š, ž.** Píšeme: Va**š**e jmeno; vá**ž**e snopy; mu**ž**i velcí, mu**š**í (muchy) noha; ka**š**e pokrm, kně**z** ká**ž**e.

Úkol. Vypište slova s písmenem *š* neb *ž*.

22. **r, l.** Píšeme: da**r**, da**l**; **l**ez, **r**ez. —

Úkol. Napište slova s písmenem *r*, a pak s písmenem *l*.

23. **ř** (eř, ře). Píšeme: Krtek **r**yje, jelen **ř**ije; vor či plť na **ř**ece, vinný ke**ř**, tcho**ř** v stodole.

Úkol. Vypište slova s písmenem *ř*.

24. **k, g.** Píšeme a čteme: **k**alaun, **k**alaun**k**ář; **g**alesy rostau na dubech; **k**olesa, vůz; **g**umi**g**uta, žlutá barva.

Úkol. Vypište slova s písmenem *k*, a hádejte, jakby se napsaly tři krejcary čtyrmi písmenami?

25. **h, ch.** Píšeme a čteme: Stál na pra**h**u, ležel v pra**ch**u; du**ch**, duše, nedu**h** nemoc.

Úkol. Vypište čtyry slova se slabikau *ha*, a tři se slabikau *cha*.

26. Spoluhlásky:
m, n, ň, j, l, jsau mdlé,
b, v, d, ď, z, ž, g, h jsau slabé,
p, f, t, ť, s, š, k, ch, c, č jsau silné
r, ř, jsau prudké.

27. Píšeme: **s**bírám, **s** buku, **s** dubu, **s** domem, **s** hodinářem, **s** Goliášem, **s** Židem: čteme pak, jakoby psáno bylo: **z**bírám, **z** buku, **z** dubu, **z** domem, **z** hodinářem, **z** Goliášem, **z** Židem.

Předložka *s* čte se před slabau spoluhlásk u (b, d, ď, g, h, ž) jako slabé *z*.

Úkol. Napište z paměti ještě jiná slova s predložkau (předloženým slovíčkem) *s*, kde se čte jako *z*.

Pripomenutí. Jakau spoluhláskau začínati musí takové slovo, před kterým se čte *s* jako slabé *z*?

28. Píšeme: **k** buku, **k** dubu, **k** dílu, **k** hodináři, **k** zahradníkovi, **k** židům; ale čteme: **g** buku, **g** dubu, **g** dílu, **g** hodináři, **g** zahradníkovi, **g** Židům.

Předložka *k* čte se před slabau spoluhláskau (b, d, h, z, ž) jako slabé *g*.

Úkol. Napište z paměti jiná slova, kde se čte předložka *k* jako *g*.

29. Píšeme: **z**pívám, **z** papíru, **z** fial, **z** teletiny, **z** těsta, **z** cibule, **z** česneku, **z** kamene, **z** charpy; — ale čteme, jakoby psáno bylo: **s**pívám, **s** papíru, **s** fial, **s** teletiny.

s těsta, **s** cibule, **s** česneku, **s** kamene, **s** charpy.

Pozorujte: Předložka *z* čte se před silnau spoluhláskau (p, f, t, ť, k, ch, c, č) jako silné *s*.

Úkol. Napište ještě jiná slova s předložkau z, kde se *z* čte jako *s*.

30. Píšeme: **v** poli, **v** tašce, **v** těle, **v** sudě, **v** cestě, **v** čepici, **v** sadě, **v** šatech, **v** komoře, **v** chalupě, — ale čteme: **f** poli, **f** tašce, **f** těle, **f** sudě **f** cestě, **f** čepici, **f** sadě, **f** šatech, **f** komoře, **f** chalupě.

Pozorujte: Předložka *v* čte se před silnau spoluhláskau (p, t, ť, s, š, c, č, k, ch,) jako silné *f*.

Úkol. Napište slova s předložkau *v*, kde se čte jako *f*.

31. Píšeme slova: Tambo**r**, voják, podru**h**, leno**ch**, velký, chytrý, hlu**ch**ý, ubo**h**ý.

Správně mluvíme: Tamboři bubnují, vojáci bojují, podruzi pracují, lenoši zahálejí; jsau velcí, chytří, hluší, ubozí lidé; v komoře se chová šatstvo.

Správně mluvíme a píšeme: Slyšíme tambory, vidíme vojáky, káráme lenochy, známe podruhy, známe chytré, velké, hluché, ubohé lidi.

Pozorujte: 1. Před úzkými samohláskami: *i*, *í*, *ě* proměňuje se spoluhláska *r* v *ř*, *k* v *c*, *h* v *z*, *ch* v *š*.

2. Po *r*, *k*, *h*, *ch* stává široké *y* (neb *ý*).

3. Po *ř*, *c*, *č*, *z*, *ž*, *š* píše se úzké *i* (neb *í*).

Připomenutí. Spoluhlásky *r*, *h*, *ch*, *k*, jmenují se široké, protože se po nich široké *y* klade. Spoluhlásky *ř*, *š*, *c*, *č*, *z*, *ž* jmenují se úzké, protože se po nich úzké *i* klade.

O dělení slov na slabiky.

32. Říkame: Já **i** ty; my **a** vy; jsem **u** vás, mluvím **o** písmenách; **i**, to páli! **e**, to nechej! **a**, to pěkné! **ó** ten ubohý!

Pozorujte: Samohlásky *i*, *a*, *u* *e*, *o*, *ó* stojí samotné; jsau slova jednopísmenná. Kolikopísmenná jsau slova: já, ty, my, vy? Slova ta dvaupísmenná vyslovují se jedním hnutím úst, dělají jednu slabiku — jinak říkáme, že jsau jednoslabičná.

Úkol. Vypište více slov dvaupísmenných.

33. Čteme: ne, nes, dnes, dá, dám, vzdám, brus, mlat, rám, chrám, strom, sklad.

Pozorujte: S jedinau samohláskau vysloviti se dají dvě, tři i čtyry spoluhlásky. Jedna samohlaska s více spoluhláskami jedinau slabiku dělá.

Slabiky mohau býti jedno-, dvě-, tři-, čtyr-, i vícepísmenné.

Úkol. Vyhledejte a napište jiná slova

tří-, čtyr-, i pětipísmenná jednoslabičná (s jednau samohláskau).

34. Čteme jedním hnutím úst slova: ej, rej, krej, skrej; oj, roj, kroj, skroj; uj, kuj, kyj, skuj; ráj, máj, hau! haušť, paušť, spaušť; aul, Saul.

Pozorujte: Dvojhlásky: *ej, oj, uj, yj, aj, ou, au* činí s dvěma i s více spoluhláskami jednu slabiku.

Kolikopísmenná a kolikoslabičná jsau slova napřed postavená: ej, rej, a t. d.?

Úkol. Vyhledejte a vypište více slov jednoslabičných s dvojhláskau jakaukoliv.

35. Čteme jedním hnutím úst slova: brk, prs, srp, vrch, — prst, smrk, smršť — plž, vlk, mlč, smlč.

Pozorujte: Hlásky písmen *r* a *l* dají se najednau vysloviti bez samohlásky s dvěma i více spoluhláskami, a jmenují se proto polohlásky.

Úkol: Napište ještě některá slovo jednoslabičná s polohláskau *r* neb *l*.

Pravidlo. Slova vícepísmenná jednoslabičná nedělí se, a musí se vypsati celá i také na konci řádky.

36. Čtěte slova: ano, oje, uši — čápi, buky, — hráli, stlali, radost, — poleno, orali, volili, drahota, skrácený, — apatika, medovina, strakatina, — a řekněte: můžete-li jedno z těch slov vysloviti jedním hnutím úst?

Řekněte, kolik je v každém samohlásek?

Pozorujte: Kolik má slovo samohlásek, tolik má slabik.

Úkol. Dělte svrchu postavená slova na slabiky, a najdete

Pravidlo 1. Spoluhláska mezi dvěma samohláskama přibírá se k následující slabice.

37. Na kolikráte vyslovíte slova: auly audy, čaudí (kadí), strauhá, krautí, — kalausi, (sovy ušaté), chocholauši?

Pozorujte v nich dvojhlásky a samohlásky, a dělte je na slabiky.

Pravidlo 2. Spoluhláska mezi dvojhláskau a samohláskau přibírá se k následující samohlásce.

38. Úkol. Dělte na slabiky slova: Noe, Lia, Leo, Žofie, fariseové.

Pozorujte: V těch slovech stojí dvě samohlásky při sobě, ale nejsau dvojhlásky.

Pravidlo 3. Dvě samohlásky, nejsau-li dvojhlásky, dělí se od sebe.

39. Úkol. Čtěte a podle vyslovení na slabiky dělte slova: chrti, brky, vlci, plže, slzy, prsou, patrný, nevrlý, omrzelý, hrne, crčí, drny, frká, krká, srká, zrno.

Pozorujte, která je v nich polohláska, která spoluhláska, která samohláska, a v kterém slově dvojhláska?

Slabiky: chr, br, vl, pl, sl, pr, tr, vr,

mr, hr, cr, dr, fr, kr, sr, zr, vysloviti se dají s polohlaskau r, l bez samohlásky.

Pravidlo 4. Spoluhláska mezi polohláskau (r-l) a samohláskau přibírá se k následující samohlásce neb dvojhlásce.

40. Předložka se jmenuje slovo, které se klade před jiné slovo. — Pamatujte si předložky hláskované: o, u; do, na, od, ob, po, se, ve, za, ze, au-, ne-, vy-; nad, pod, bez, sau-, roz-, při, ří-, pro, prů-, pra-, pře-; před, přes.

Pravidlo 5. Předložky hláskované samy dělají slabiku.

Pozorujte, kolik je předložek ve slovech: poodšel, přivydělal, předohlásil? a t. d. —

Na kolik slabik se dělí tato slova?

Připomenutí: Dvojí předložka dělá dvě slabiky.

Říkáme: Nad stolem, pod stolem, před stolem, za stolem, nade mnau, pode mnau přede mnau, za mnau.

Úkol. Napište jiná slova s předložkami: nad, pod, před, za

41. Čtěte: V oboře, v domě, v krámě — s obuví, s prádlem — z obory, z chléva — k očím, k tobě

Pozorujte, kam se předložky ty nehláskované ve čtení přidávají.

Pravidlo 6: Předložky nehlásko-

vané (v, s, z), přibírají se ku první slabice následujícího slova.

Připomenutí. Mluvíme a píšeme: ve vodě, se mnau, se synem, ze zahrady, ke komu, ku pomoci.

Před stejným písmenem, a před dvěma neb více spoluhláskami klade se předložka ve, se, ze, ke (ku).

Úkol. Napište několik slov s nehláskovanými předložkami (s, z, v, k).

42. Pamatujte si:

Pravidlo 7. Koncovky slov, které dělají slabiku.

— ba, orba, hauba, stavba, služba,
— va, pastva, bitva, břitva.
— da, pravda, křivda.
— dlo, pravidlo, kovadlo, mýdlo, šídlo.
— ce, saudce, vůdce, tvůrce, správce.
— čí, krejčí, výběrčí, průvodčí.
— ka, hruška, služka, výška, víska.
— ko, lůžko, úško, děcko, topůrko.
— ky, svědky, nůžky, řádky, kůstky.
— la, berla, žemla, metla, cihla.
— lo, číslo, máslo, světlo.
— mo, písmo, pásmo, jarmo, šikmo.
— na, panna, dílna, kachna, kamna, kralovna, kovárna, sušírna.
— no, okno, sukno, vlákno.
— ník, dělník, ptáčník, řezník.
— nice, solnice, vinnice, zimnice.

— sko, Polsko, vojsko.
— stvo, lidstvo, duchovenstvo, kněžstvo.
— ství, království, panenství, kněžství.
— ní, denní, roční, zimní.
— ný, statný, silný, krásný.
— ský, polský, moravský, slezský, uherský.
— nu, seknu, bodnu, stárnu, mládnu.
— ni, máchni, zdvihni, dupni.
— me, nesme, vezme, krmme, držme.
— te, hoňte, hoďte, beřte, pište.
— ti, nésti, vézti, vésti, lézti.
— la, — lo, — li, nesla, lezlo, metli.

Tak dle pravidla; dle starého zvyku: ne-sla, me-tla, at. d.

43. Čtěte a podle vyslovení dělte na slabiky slova: archa, porty, ječmen, šalvěj, vyšší.

Pravidlo 8. Dvě spoluhlásky mezi dvěma samohláskama rozdělují se; jedna se přibírá ku první, druhá ke druhé samohlásce.

Úkol. Vypište slova dvojslabičná, ve kterých se dvě spoluhlásky mezi dvěma samohláskama na slabiky rozdělují.

44. Slova: okamžení, poledne, zeměplaz — složena jsou ze slov: okamžení; pole-dne; země-plaz; ta se nesmějí děliti podle pravidla 8: o-kam-že-ní, po-le-dne, ze-měp-laz, ale tak, jak jsou složena: o-kamže-ní, po-le-dne, ze-mě-plaz.

Pravidlo 9. Jak slova jsau složena, tak se rozdělují na slabiky.

45. Čtěte a dle vyslovení dělte slova: dobrý, modrý, bratry, bratří, dobří, kmotry, kmotři.

Pozorujte, že písmena *r* a *ř* přibírá od předu spoluhlásku k sobě.

Pravidlo 10. Vložené *r* a *ř* k sobě přibírá předcházející spoluhlásku.

Jmeno podstatné.

46. Každá věc má své jméno,

Jmenujte věci, kterých potřebujete ku psání, a napište ta jména. (Dle cvičení smyslů a řeči v slabikáři č. 1.)

Řekněte: Která z těch slov mají na konci samohlásku?

47. Stůl jest nářadí ve světnici nebo v pokoji.

Jmenujte a napište ještě jiné nářadí. (Slab. 2.)

Které z těch slov má na konci spoluhlásku?

48. Jmenujte svrchní, spodní a postranní části světnice, pokoje, neb komory, a napište ta jména. (Slab. 3.)

Kolik slabik má každé to slovo?

49. Sklep (pivnice) jest dolejší díl domu.

Jmenujte a napište hořejší díly domu. (Slab. 4.)

Ve kterých z těch slov najdete dvojhlásku?

50. Jmenujte nádobí, kterým pracuje krejčí, tesař, truhlář, kovář. (Slab. 5.)

Která z těch slov začínají se spoluhláskau mdlau? (Srovnej: Mluvn. 26.)

51. Kabát jest oděv.

Jmenujte a napište jiný oděv a obuv. (Slab. 6.)

Která z těch slov začínají se spoluhláskau silnau? (Srov. Ml. 26.)

52. Chléb jest pokrm: jmenujte a napište ještě jiná jídla. (Slab. 7.)

Která z těch slov mají samohlásku dlauhau?

53. Voda jest nápoj zdravý; jmenujte a napište, co jiného lidé pívají? (Slab. 8.)

Která z těch slov mají na konci samohlásku širokau? (Strovn. Ml. 31.)

54. Mísa jest nádobí stolní. Jmenujte jiné nádobí stolní, kterého lidé k obědu potřebují. Spište to nádobí. (Slab. 9.)

Která z těch slov mají na konci samohlásku úzkau? (Srovn. Ml. 31.)

55. Jmenujte lidi, jak rostau od malých a mladých do starých (podlé vzrůstu a stáří). (Slab. 10. 11.)

Na které z těch osob byste mohli ukázati slovíčkem: ten, ta, to?

56. Jak říkáme tomu, kdo má ve vsi statek a vzdělává role? kdo jemu pomáhá? kdo ovce pase? kdo řemeslo provozuje? kdo zboží prodává? kdo na vojně slauží? kdo jiných učí? kdo ve chrámě slauží? kdo zastává úřad nějaký?

Napište ta jména lidí podlé živnosti neb úřadu. (Slab. 12.)

57. Napište jména domácích zvířat, která znáte. (Slab. 13.)

Na které z nich ukazujeme slovíčkem: ten, neb ta, neb to?

58. Jmenujte, co roste v zahradách, v lesích, na polích, na skalách a co se rádo dělává v očkách tvrdého chleba, a v zavřených komorách letního času (Slab. 14), a spište ta slova.

59. Jmenujte, z čeho se dělají domy a stavby všeliké; a z čeho se dělává oděv letní a zimní? (Slab. 15.)

60. Pekař jest řemeslník. Imenujte ještě jiné řemeslníky, kteří připravují potravu neb pokrmy, kteří dělají nám oděv, kteří dělají domy? (Slab. 16.)

61. Ctěte pozorně zde v zamotaném pořádku postavená slova: Jelen, dub, kámen, kuna, salát, vrabec, pšenice, jablko, mucha, růže, slon, lípa, hlína, tchoř, zelí, pěnkava, žito, kapr,

hruška, včela, karafiát, zajíc, buk, liška, kapusta, skřivánek, ječmen, štika, slíva, malina, motýl, veverka, topol, stříbro, vlk, hrách, sýkora, oves, třešně, jahoda, chraust, ježek, vrba, železo, medvěd, okůrka, orel, proso, pstruh, višně, lilie, myš, cibule, losos, zlato, sova, ořech, lev, mravenec.

Řekněte, která z těch slov znamenají něco živého (tvory životné), a která něco neživého (věci bezživotné).

62. Vyhledejte a vypište z těch slov jména divokých a dravých zvířat. (Čítanka 59.)

63. Vypište z nich jména ptáků. (Čítan. 60.)

64. Vypište z nich jména ryb. (Čítan. 64.)

65. Vypište z nich jména stromů lesných. (Čítan. 71.)

66. Vypište z nich jména zelenin. (Čít. 71.)

67. Vypište z nich jména obilí. (Čítan. 71)

68. Vypište z nich jména ovoce. (Čítan. 71.)

69. Vypište z nich jména hmyzu. (Čítan. 56.)

70. Vypište z nich jména květin. (Čítan. 71)

71. Vypište z nich jména nerostů (kopanin a kovů). (Čítan. 72.)

72. Napište křestná jména svých známých spolužáků.

73. Napište jména svatých evangelistů a některých apoštolů.

74. Napište město, kde se Pán Ježíš narodil; město, kde byl vychován; město, kam

šel, když byl ve dvanácti letech; a jména měst, neb vesnic, které znáte, anebo kterých jména jste si pamatovali.

75. Vypište jména zemí rakauských. (Čítank. 74.)

76. Slované, Němci, Vlaši, Francauzi, Angličané, Španělé, Maďaři, Dánové jsau rozličtí národové.

Řekněte a napište: jak se jmenují obyvatelé Moravy, Slezka, Uher, Rakaus?

77. Jména věcí životných i bezživotných jsou jména podstatná.

Úkol. Vypište podstatná jména z čítanky, kdekoli jste byli četli, a řekněte pak, která z nich jsau jména věcí neživotných.

Jednotné a množné číslo.

78. Pán-páni. Chrt-chrti. Voják-vojáci. Podruh-podruzi. Jinoch-jinoši. Tambor-tamboři. Čáp-čápi. Holub-holubi. Muž-muži.

Pozorujte: Jména živých, která v jednotném čísle na konci mají spoluhlásku, rostau ve množném čísle o úzkau samohlasku *i*.

Dub-duby. Tulipán-tulipány. Nebozez-nebozezy. Střevíc-střevíce. Stůl-stoly.

Pozorujte: Jména neživých věcí, která v jednotném počtu na konci mají spoluhlásku, rostau ve množném čísle o samohlásku *y* neb *a*.

Koza-kozy. Múcha-múchy. Osyka-osyky. Řeka-řeky. Truhla-truhly.

Jablko-jablka. Slovo-slova. Rádlo-rádla. Hovado-hovada. Zvíře-zvířata.

Pozorujte, jak se proměňuje ve množném čísle koncovka *a* v *y*, *o* v *a*

Slovo: Pán stojí v jednotném, slovo: páni stojí ve množném čísle, a t. d.

Postavte dle těchto vzorů do množného čísla:

Jména domácích zvířat. (Sl. 13. Cít. 59.)

79. Jména ptákův ryb. (Sl. 22. Ml. 63. 64.)

80. Jména stromů. (Slab. 18. Mluv. 65.)

81. Jména květin. (Slab. 32. Mluv. 70.)

82. Jména řemeslníků. (Slab. 16.)

83. Jména řemeslnických nástrojů. (Sl. 5.)

84. Jména jídel. (Slab. 7.)

85. Jména oděvu a obuvi. (Slab. 6.)

86. Jména staveb v městech a ve vesnicích. (Slab. 21.)

87. Jména domácího nářadí. (Slab. 2.)

88. Jména školních věcí. (Slab. 1.)

89. Jména lidí podle vzrůstu a věku. (Slab. 10.)

90. Jména lidí podle živnosti a stavu. (Slab. 12.)

Jméno přídavné.

91. Šípek červen**ý**. Krev červen**á**. Víno červen**é** Řekněte a napište: Jaká jest podle

barvy červenka? modřenka? Jaký havran? Jaká kavka? Jaké uhlí? Jaký sníh? Jaká křída? Jaké vápno? Jaký list? Jaká tráva? Jaké zelí?

92. K podstatným jménům: vůl, vlk, jelen, sova, zajíc, liška, prase, kočka, ovce, ježek, — přidejte, kamby patřilo, jedno z těchto slov: rychlý, chytrá, laudavý, špinavé, bázlivý, hltavý, bodlavý, slepá, mlsná, tichá.

93. Čtěte v čítance článek 45. Zrak, a vypište slova, která znamenají, jaké jsou věci podle oka (pohledu) a přidejte je k jiným podstatným jménům, ku kterým by se dobře hodila.

94. Čtěte článek 46. Barvy, a vypište slova, která znamenají, jaké jsou věci podlé barvy, a přidejte je k jiným jménům věcí, které bývají takové barvy.

95. Čtěte článek 53. Chuť, a napište všeliké věci, jaké bývají podlé chuti.

96. Z článku 52. Cit, vypište slova, která znamenají, jaké jsou věci podle hmatu (citu), a přidejte je ke jménům takových věcí, které se hmatem rozeznávati dají.

97. Říkáme: Vůl silný — voli silní, Rána silná — rány silné. Víno silné — vína silná. Vepř divoký, kočka divoká, zvíře divoké. Vepři divocí, kočky divoké, zvířata divoká. Holub čistý, labuť čistá, prase nečisté; — holubi čistí, labutě čisté, prasata nečistá.

Silný dub — silné duby. Silná kláda —

silné kládý. Silné dřevo — silná dřeva. Vysoké vrchy. Vysoké hory.

Která z těch slov stojí v jednotném, a která ve množném čísle?

98. Člověk slepý, chromý, hluchý, starý, nahý chudý neb nuzný jest ubohý.

Lidé slepí, chromí, hluší, staří, nazí chudí, neb nuzní jsau ubozí.

Připomenutí. Kdy se proměňuje *r, h, ch, d, n* na *ř, z, š, ď, ň?* (Mluvn. 31.)

Každý žák má býti poslušný, tichý, pozorný, pilný, povolný, trpělivý, mírný, přívětivý, dobrý.

Jací mají býti všickni žáci?

Postavte svrchu položenau průpověď o žáku do množného čísla.

99. Ovoce býti může: Štěpné, plané; zralé, nezralé; rané, pozdní; letní, zimní; visuté, padané, čerstvé, nahnilé; sušené, nakládané, jadernaté, peckovité.

Jaké mohau býti třešně? jaká — jablka?

100. Jména přídavná znamenají, jaké jsau osoby neb věci.

Vyhledejte jména přídavná z toho článku v čítance, kde jste nedávno četli, a udejte je v jednotném i ve množném čísle se jmény podstatnými, ku kterým přidána jsau.

Časoslovo Jsem, a zájmeno osobné.

101. Co jsem já? — Co jsi ty, Josefe N.? — Co jest Václav N.? — Co že je on?

— Co jsme my? — Co jste vy na první stolici? — Co jsau oni na poslední stolici? Pozorujte slova:

Já — ty — on — my — vy — oni.

Jsem — jsi — jest — jsme — jste — jsau.

Pozorujte: Řeknu-li: já, stojí to slovo *já* na místě mého jmena.

Každý z vás říká druhému, s kterým mluví: ty; a třetího jmenuje: on (ona) na místě jejich vlastních jmen.

Slova: já, ty, on stojí na místě jiných osobných jmén, a jmenují se zájmena osobní. — Řeknu-li: já, ty, on (ona), rozumím jen jednu osobu; slova: já, ty, on, stojí v jednotném čísle.

Řeknu-li: my, vy, oni (ony), mluvím o mnohých osobách. Slova: my, vy, oni (ony) stojí ve množném čísle.

102. Jest ráno. Byla noc. Bude poledne.

Jest poledne. Bylo ráno. Bude večer.

Jest večer. Bylo poledne. Bude noc.

Jest noc. Byl večer. Bude jitro.

Řeknu-li: Dnes jest den. Včera byl den. Zejtra bude den; vyslovil jsem přítomný, minulý a budaucí čas.

103. Bůh jest — byl — a bude vždy — všemohaucí, vševědaucí, všudypřítomný, svatý, — a jaký ještě jest, byl a bude?

Vypište vlastnosti Boží, ktere znáte z katechismu.

104. Abel byl pastýř. Kain byl rolník. Noe byl lodník. David byl král. Goliáš byl obr. Eliáš byl prorok. Sv. Pavel byl apoštol. O jakém čase zde se mluví?

Napište, kdo byl také pastýř, král, prorok, apoštol?

105. Abel byl pobožný. Kain byl závistivý. Abraham byl nábožný. David byl malý, Goliáš veliký. Jaký byl Esau? Jakub? Jidáš iškariotský? Herodes?

Řekněte a pořádně to napište.

Časoslova.

106. Každý den ve škole čteme, počítáme, píšeme a učíme se správně mluviti. Co jsme dělali ve škole včera? ráno v první, druhau hodinu? co odpoledne v první a druhau hodinu? Co děláme dnes? Co budeme zejtra dělati? Co budaucí všickni hodní žáci dělati? Co bude každý z vás dělati?

Když mluvíme o včerejšku — o dnešku — o zejtřku — o jakém čase mluvíme?

V jakém čase stojí slovo:

četli jsme — čteme — budeme čísti,
počítali jsme — počítáme — budeme počítati,
psali jsme — píšeme — budeme psáti,
mluvili jsme — mluvíme — budeme mluviti,
učili jsme se — učíme se — budeme se učiti.

Slova ta jsau časoslova.

Napište, co doma děláváte?

107. Co ty Karle N. děláš? Karle, co dělá tvůj spolužák Antonín?

Já čtu, počítám, — Antonín čte, počítá.

Když se praví, co jeden dělá, stojí časoslovo v jednotném čísle. Když se praví, co mnozí neb všickni dělají, stojí časoslovo ve množném čísle.

Napište: co dělá tesař sekerau? hoblíkem?

Co dělají tesaři sekerau? hoblíkem?

Co dělají také v jiný všední den? a co budau dělati v budaucí dni?

Vypište, co jiní řemeslníci dělají? (Slab. 16.)

108. Co titéž řemeslníci dělali?

109. Co titéž řemeslníci dělati budau?

110. Čtěte z čítanky článek 47. Klid a hnutí, a vyhledejte tam časoslova, a napište odpovědi na otázky: Jak se pohybují červi, hadi, žáby, ryby, ptáci, zajíci, krávy, koně a hříbata?

111. jak se titéž živočichové vždy pohybovali? a

112. jak se titéž živočichové pohybovati budau?

O spisovném jazyku.

1. Obecně nejen v Čechách ale i v uherském Slovensku a v Moravě mnohá slova jináč vyslovují, nežli se v knihách psáno nalezá. Jest tedy rozdíl mezi *spisovným jazykem a nářečím.*

2. Ale nářečí mezi sebau rozličná jsau; jinačí totiž jest v Čechách, jinačí na Hané, jinačí jinde v Moravě, jinačí v rozličných krajich slovenskych.

3. Pamatuj si každý nejpatrnější rozdíly spisovného jazyka a svého nářečí; a nebude mu za těžko porozuměti knihám.

4. Píše se: padal *sníh* a vál *vitr;* na Slovensku říkají: padal *sněh*, vál *větor.*

5. Píše se: Co naseješ, to *žíti* budeš; v Čechách říkají: to *žnauti* budeš; v Slov. to *žati* budeš. Píše se: *budeme siti;* česk.: *sejt*, slov.: *sjati.*

6. Píše se: *Čich* je smysl člověka; obecně se říkává: *čuch* jest smysl člověka. Píše se *cizí člověk, tlustý, tluče;* na Slov. říkají: *cuzý člověk, tlstý, tlče.*

7. Píše se: Hospodin *maudrostí* založil zemi, *opatrností* utvrdil nebesa; na Slov. říkají: *múdrosťú* založil, *opatrnosťú* utvrdil.

8. Píše se: Sv. Štěpán *pomocí* křesťanů porazil pohany; *pěsti* se tluče, na Slov. říkají: *pomocú, pěsťú;* v některých krajích Čech. a Mor.: *pomocej, pěstěj.*

9. Píše se: rodiče *živí* a *šatí* dítky své, haluze *pučí*, svíčky *hoří*; v Čechách říkají: rodiče *živěj; šatěj*, neb *živějí, šatějí*, haluze *pučej*, svíčky *hořej;* na Slovensku: rodiče *živjá, šatjá*, haluze *pučjá*, sviečky *horjá;* na Mor.: *živijou, šatijou*, a t. d.

10. Píše se: Já tobě *daruji*, já tebe *miluji*, já *chci*; v Čechách říkají: já tobě *daruju*, tebe *miluju*; mor.: *chcu*; na Slov.: já *darujem*, *milujem*, *chcem* a t. d.

11. Píše se: já *budu*, *nebudu*, *půjdu*, *nemohu*, *vyřknu*, *vytrhnu*; na Slov. se říká: ja *budem*, *nebudem*, *pójdem*, *nemóžem*, *vytrhnem*, *vyřeknem*; v Čechách: *pudu*, *nemůžu* a t. d.

12. Píše se: rodiče *ošetřují*, mnoho dobrého dětem *prokazují*, žáci *píší*, oblaky se *vznášejí*; v Čechách a v Moravě říkají: rodiče *ošetřujou*, *prokazujou*, žáci *píšou*, oblaky se *vznášej*; na Slovensku: *ošetrujú*, *prokazujú*, *píšú*, *vznášajú*; na Hané: *ošetřujó*, *prokazujó* a t. d.

13. Píše se: řeky *tekau*, chleba *pekau*; na Slov. říkají: *tečú*, *pečú*; v Čechách: *tečou*, *pečou*.

14. Píše se: *měsic vychází*, *hvězda ho sprovází*; v Slov. říkají: *měsác vychadzá*, *hvězda ho sprovadzá*.

15. Píše se: cvičím se *vpočátcích* literního umění: ryby jsau v *rybnicích*; na Slov. říkají: v *počatkoch*, v *rybníkoch*; v Čechách: v *počátkách* v *rybníkách*.

16. Píše se: *slaběji*, *raději*, *lépe*. Na Slov. říkají: *slabšeji*, *radšeji*, *lepšeji*. V Čechách: *slabějc*, *radší* (reyší), *lip*.

17. Píše se: *dobrý člověk*, *dobrá voda*, *dobré zvíře*, *dobří lidé*, *dobré vody*, *dobrá zvířata*. V Čechách říkají velmi nesprávně: *dobrey* člověk, *dobrá* voda, *dobrý* zvíře, *dobrý* lidi, *dobrý* vody, *dobrý* zvířata, Na Slovensku jen místo: *dobrá* zvířata vyslovují: *dobré* zvířata a t. d.

18. Píše se: oblaky jsau *naplněny* vodami, lidé jsau od Boha *stvořeni*, v císařství našem mnohé země jsau *sjednoceny*; nesprávně se říká: oblaky jsau naplně*né*, lidé jsau stvoře**ni**, země jsau sjednoce*né* a t. d.

19. Slovenští žáci nech **au** k. p. ve slovích: posl*au*chati, dl*au*ho, m*au*drý, ved*au*, vyslovují co **ú**, jakoby bylo psáno: poslúchati, dlúho, múdrý, vedú.

20. V následujícím slovníčku jsau taková slova z knížky této sestavena, která v některých nářečích méně jsau známá.

Abychom, abysmo
almara, sl. kasna, č. jarmara
angrešt, sl. egreš
bájka, fabula
báně nebes, obloha nebes
bláhový, blázenek
bob, fazule
brauk, chrobák
broskev, březkyně
brumbál, ovad, chraust
brzo, skoro
bujnost, samopašnost
buším, bauchám kladivem
bziká, splašeně běhá
čáp, bočan, bohdal
čenichá, sl. ňuchá
červánky, červená záře
česati ovoce, obírati
čijeme, voníme
čiperný, obratný
čmel, čmela, (sršeň)
čočka, čočolka, šošovice
čpí, sl. razí
dásně, sl. jásna, dásna
dí, praví
dlí, prodlévá, zůstává
dautná, tlí
drn, travník, pažit
dřepí, sl. dučí
drůbež, č. havět, sl. hyd
haluz, větev
hbitý, čilý
hejno, stádo, sl. krděl
hebky, hebaunký, hybký, jemný
hezký, pěkný
hlahol, hlas
hlídá, varuje
hnát, kost
hnědý, sl. brunavý
honem, hned, včil
horký, horúcí
hořce, hořko
hrabě, sl. gróf
hříbě, sl. žrěbě
hřebík, sl. klínec
hubený, (sl.) chudý
hůl, sl. palice
hulákati, vykřikovati
hůře, sl. horšeji
chrobák, brauk
chromý, kulhavý, sl. krivy
chudý (česk.), chudobný
charpa, sl. režný květ, modráček, nevěz, sinokvět
jásá, hlasitě se raduje
jez, sl. hat
jetel, dětel, dětelina
jiskrný, bleskavý
jinovatka, padlý mráz, jíní
kachna, kačena, kačice
kamna, (kachle), pec
kapesný, váčkový
klid, ležání
klíditi obílí, svážeti do stodol o žatvě
klika, sl. klučka
kmitá, blyští se
kolník, sl. kel
končitý, č. špičatý
kornaut, škarnicla
krocan, morák, topan
kraužek, kolečko
kraužkovati, kolečkovati
kůzle, kozlátko
kvete, kvitne
líbá, mor. boská
lichotiti, lísati se, umíleti se
lisuji, presuji
lívanec, litý dolek
lopotání, namáhání
lauže, kaluže
lov, sl. polovačka
lucerna, sl. lampáš
lupen, list
melký, plítký
míč, lopta, balón
mlsný, sl. paškrtný, kvarný, mlasavý, mlsavý
mrzák, člověk porauchaných údů, sl. kalika
mravenec, sl. mravec, mrávek
myslivec, střelec, sl. polovník
nabídnul, ponuknul, vyzval
nelze, není možná
neliný, nelenivý

neskoro, pozdě
nůžky, sl. nožnice
obr, (sl, obor), velikán
ohmatati, omakati
ohyzdný, škaredý
okaušení, koštování
okřívá, očerstvuje se
okůrky, sl. úhorky
olše, sl. jelše
ondy, onehdy
pahorek, sl. březek, kopček
palaš, šavle
péče, starost
pecka, sl. kostka
pelichá, plchne
pěje, zpívá: pěl, zpíval
perlovka, perlinka (slépka)
perný, pepřený, štiplavý
pestrý, strakatý
píce, potrava
píhovitý, pěhovatý
plavý, žlutočervený
plíce, sl. plúce
podruh, m. a. sl. domkář, tovaryš
porůznu, tu i tam
poskytovati, dávati, darovati
potměchut, psí víno (bylina)
pouhý, čistý
pozdě, neskoro
později, neskůr
prach, nejdrobnější péří husí
přímo, sl. prjam
příliš, tuze, velmi
punčocha, sl. štrimfla
rákosí, trst, trstenina
ranní šero, úsvit
rdí se, červená se
řičí, řehoce, řechce
řka, říkaje, pravě
rtut, živé stříbro
rty, rtové, ústa
rusé, bledé vlasy
rys, ostrovid
sazenice, rostlina sazená
sevřená, zavřetá pěst
sic, jinák
silnice, sl. hradská cesta
síň, sl. pitvor, přítvor
sklep, sl. pivnica
slon, elefant
smědý mauřenín, osmahlý, náčerný muřín
snídaní, ranní jídlo
sobec, člověk jen svého užitku hledající
srší. hustě prší
střídati se, sl. přemínati se
svačina, sl. nešpor
sychravý, chladný
šátek, šatka sl. ručník
šero, saumrak
šidí, klame
škořápka. škrupina
škvor, mor. piskavka, sl. ucholák
špíže, strava
štíhlý, táhlý, útlý
štovík, sl. stáva, šoška
švestka, slíva, č. karlátka
táti, rozpůštěti se
tepe, bije, tluče
tkadlec, sl. tkáč
tlačenice, sl. tlač
topení, sl. kúrenie
taulka, sl. blúděnie
třešně, sl. čerešně
třpytí-se, sl ligoce
ujma, škoda
ušetřiti, sl. sgazdovati
vepr, svině
ves, vesnice, dědina
větev, haluz, konár
vír, zátočina
vor, plť
vausy, fausy
všickni, sl. všeci
výr, sova
vystihl, vyskúmal, vyrozuměl
zabřeskly, nakyslý
záda, chrbet
zaobalil, skryl
zeď, sl. mur
zelí, kapusta
zhubeněl, sl. schudnul
žeň, žatva
žižala, dešťovka, šťovka
žvatlá, nesrozumitelně hovoří.

O b s a h.

Oddělení první.

	Strana
1. Cesta do školy	3
2. Rodiče a děti	4
3. Vázané	5
4. Stvoření světa	—
5. Sucho	6
6. Maudrost Boží	7
7. Pán Bůh dobrý je	8
8. Bůh všecko vidí	—
9. Neděle	9
10. Bůh všudy přítomný	10
11. Modlitba chudobného dítěte	11
12. Lauka	12
13. Pěstaunka	13
14. Skřivánek	14
15. Člověk míní, Pán Bůh mění	15
16. Modli se a pracuj!	16
17. Nikdo bez práce nejí koláče	17
18. Mravenec	18
19. Klasy	19
20. Bratr a sestra	—
21. Trpělivost	20
22. Moje a tvoje	21
23. Nepřivlastňuj si, co není tvého!	22
24. Stromořadí	23
25. Nemaudrá žádost	—
26. Muchomůrka	24
27. Žalobnice	25
28. Lhář	—
29. Posměvač	26
30. Dráteník	27
31. Domov. Vlast. Národ. Říše	28
32. Radosti všech	29
33. Vděčný císař	30
34. Povodeň	31
35. Přehlídka vojska u Verony	32
36. Vrchnost	—
37. Církev	35
38. Svatý Cyrill a Metoděj	36
39. Svatopluk a Bořivoj	37
40. Synové Svatoplukovi	38
41. Biskup Vojtěch a král Štěpán	39
42. Císař Josef	41
43. Modlitby Malých	42
44. Písně náboženské	45

Články v oddělení prvním nemají se mluvnicky rozbírati, ale jen dle pouhého smyslu vykládati, a do srdce i v paměť školákům vštěpovati.

Oddělení druhé.

	Strana		Strana
45. Zrak	48	68. Borový stromeček .	69
46. Barvy	49	69. Bezzubá kočka a slepý p.	71
47. Klid a hnutí . . .	50	70. Co jest bájka? . .	74
48. Sluch	—	71. Rostliny	76
49. Hlasy zvířat . . .	51	72. Nerosty	78
50. Hlásky řeči	52	73. Krajiny. Díly světa. Moře. Řeky. . . .	—
51. Čich	54	74. Části Rakouské říše .	80
52. Cit	55	75. Den a noc	81
53. Chuť	56	76. Jaro	82
54. Duše	—	77. Léto	83
55. Tělo	57	78. Podzimek	84
56. Hlava	—	79. Zima	—
57. Ruce	59	80. Čas	85
58. Nohy	60	81. Píseň ranní	86
59. Zvířata čtvernohá .	61	82. Večerní	87
60. Ptáci	62	83. Holubička	88
61. Přelétavé ptactvo .	—	84. Píseň májová . . .	—
62. Hus a kachna . . .	64	85. Pasačka	89
63. Čáp čili bohdal . .	—	86. Hra na vojáky . . .	90
64. Ryby	66	87. Přísloví	91
65. Hmyz	—	88. Hádanky *)	93
66. Čmel a včela . . .	67	89. Hymna národní . .	96
67. Kocourek a veverka .	68		

*) Rozluštění hádanek: Kohout. Hlemýžď (slimák, šnek). Stůl. Rak, Pavouk. Včela.

Články z oddělení druhého ustanoveny jsou k mluvnickému rozbírání.

Počátky mluvnice a pravopisu.

O písmenách.

Samohlásky. §. 1—8. Strana 99.

O slabikách.

Dvojhlásky. §. 9. Strana 100.
Souhlásky §. 10—31. Strana 105.
O dělení slov na slabiky §. 32—45. Strana 112.

O slovech.

Jméno podstatné §. 46—77. Strana 116.
Jednotné a množné číslo §. 78—90. Strana 117.
Jméno přídavné §. 91—100. Strana 119.
Časoslovo: jsem a zájmeno osobné §. 101—105. Strana 121.
Časoslova: §. 106—112. Str. 122. O spisovném jazyku. Str. 122.

Tiskem Leopolda Grunda.

Deacidified using the Bookkeeper process.
Neutralizing agent: Magnesium Oxide
Treatment Date: April 2009

PreservationTechnologies
A WORLD LEADER IN COLLECTIONS PRESERVATION
111 Thomson Park Drive
Cranberry Township, PA 16066
(724) 779-2111

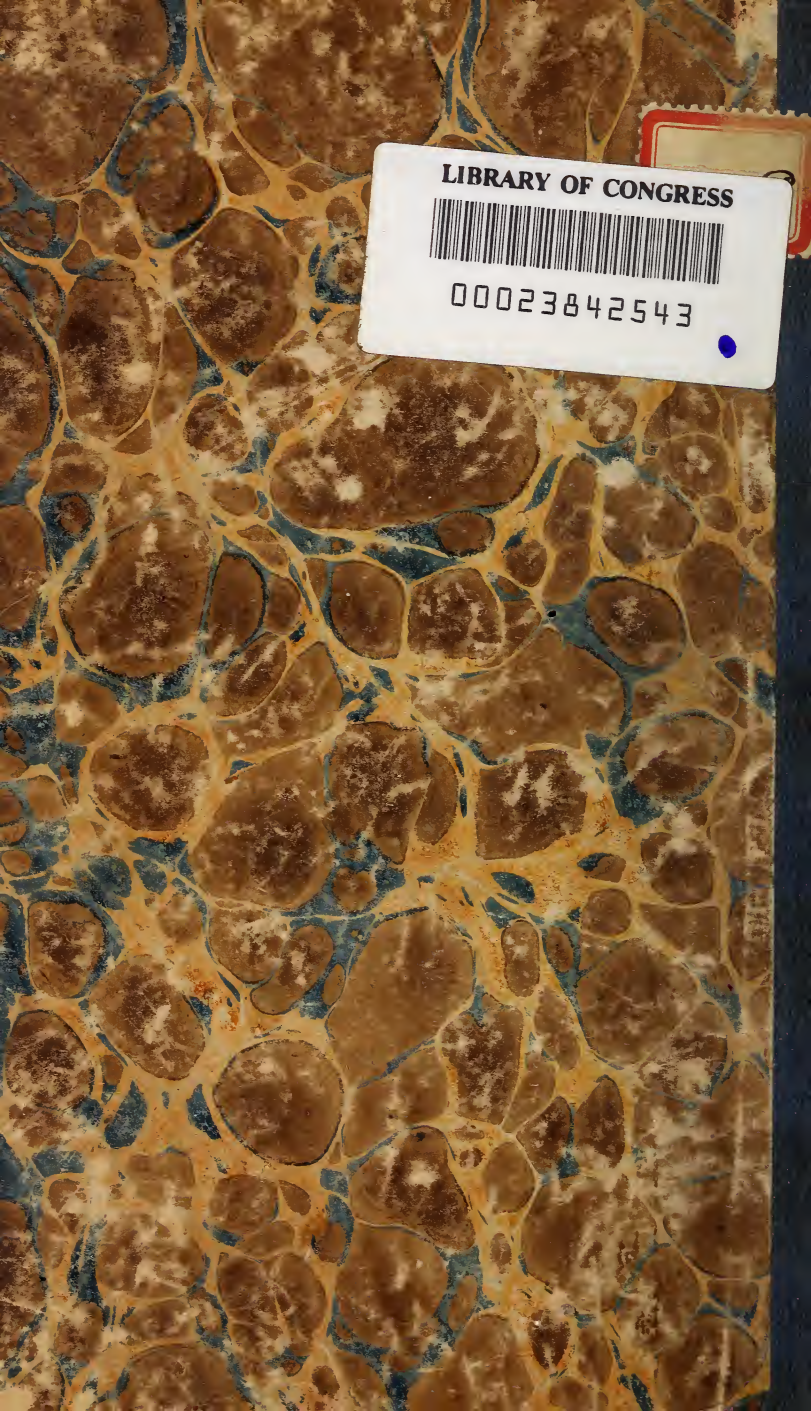
LIBRARY OF CONGRESS
00023842543

LIBRARY OF CONGRESS
0 002 384 254 3